

ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΕ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κλπ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ.

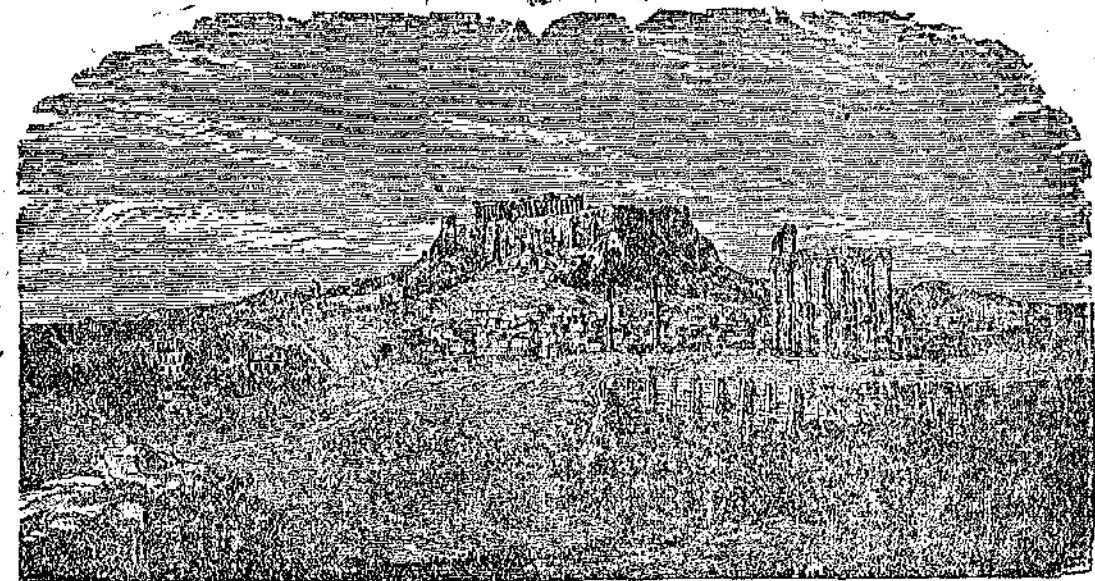
ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1859 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1860.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. ΠΑΥΛΙΔΟΥ.

1860.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Γ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 224.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΒΛΑΧΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ὑπὸ τοῦ Καθηγέτου

Γ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (*)

Ἡ ΠΑΝΔΩΡΑ εἰς πρόδον καλὸν προκειμένου πᾶσι τοῖς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ οἰκοῦσι λαοῖς, ἐτι δὲ καὶ τοῖς περιόικοις τοῖς διὰ δεσμῶν συγγενείας, κοινῶν παθημάτων καὶ ἐλπίδων, μεθ' ἡμῶν συναπτομένοις, ὡς ὁ εἰς ἀμυναν ἢ εἰς πόλεμον παρὰ-σκευαζόμενος ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου τοὺς αἰετοὺς ἀναλογίζεται, τοὺς συμμάχους καὶ φίλους, οὓς παντὶ σθένει καὶ πάσῃ μηχανῇ οἱ πολέμιοι ν' ἀκαλλοριώσωσιν ἀπ' ἀλλήλων ἀγωνίζονται· οὕτω σπουδῆς οὐ τῆς συγχρόνης ἔργον ἐπίκειται ἡμῖν, κατὰ τὸν παρόντα μάλιστα καιρὸν, ν' ἀναθεωρήσωμεν τοὺς λόγους τῶν ἡμετέρων πρὸς τοὺς ἐμπούλους λαοὺς σχέσεων, καὶ διαρρήξαντες τὸν ἐπιπροσθούντα ἀκάνθινον φράγμον, τοὺς ἀδελφοὺς ν' ἀσπασθῶμεν ὅπου γῆς καὶ ἀν' ὧσιν, ὅσων καὶ ἀν' ἀπευακρόνθησαν ἡμῶν.

Ὅθεν κατὰ τὴν χαρμῶδυνον ταύτην πανήγυριν τὴν τὸ δέκατον ἡδὴ τελουμένην, καθ' ἣν ἡ διαδεξιμένη ἡμᾶς νέα γενεά, ἢ ὡς προσφιλὲς σύμβολον

τῶν ἀπανταχοῦ γῆς διατελούντων ἀδελφῶν, ἐν τῇ καθίδρυ ταύτῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ, παρισταμένη σήμερον ἐνταῦθα, διὰ νὰ δώσῃ λόγον τῶν ἐνιαυσίων αὐτῆς λογικῶν προόδων, φαιδρὰν ἀναπεπαιγμένην σήμερον γλυκυτάτων ἐλπίδων, οἰκτεῖον νομίζω νὰ διαθέω τινὰ περὶ τοῦ ἐν Βλάχοις ἑλληνισμοῦ, διότι τὰ πρὸ τινων ἐτῶν συμβάντα ἡλλοίωσαν οὐσιωδῶς τῶν λαῶν ἐκείνων τὰς σχέσεις, πολλὰ δὲ περὶ στάσεις ἐκατέρωθεν ὑπὸ τε τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς κακοδοουλίας παρεξηγήθησαν· ὅθεν ἐνῷ αἱ παλαιότεραι γενεαὶ ὑπὲρ τοῦ θεοῦ ἀλλήλους ἐγίνωσκον, αἱ παρῶσαι ἐξ ἐναντίας πλέον τοῦ δέοντος ἀγνοοῦσιν ἀλλήλους, ταῦτα δὲ ἐπὶ ἀνηκεστέρων ἀληθῶν συμπερόντων ἐκατέρωθεν βλάβη.

Τὰ δὲ πρὸς τὸν λόγον τοῦτον σκοτεινὰ καὶ ἀσφαρῆ τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς ιστορίας διεξερχόμενος, θέλω προσπαθῆσαι νὰ ἐκθέσω τὸ προκειμενόν, ὅσον οἶόν τε, εὐκρινές καὶ ἀππληγμένον περιττῆς τινὸς ἐπιστημονικῆς λεπτολογίας, οὐχ ἥττον κατὰ τὴν νεωτέραν ιστορίαν ἀπέχων πάσης πολιτικῆς ἐμπαιξίας, ἐπίσης εἰς τὸν παρόντα καιρὸν καὶ τόπον ἀνοικείας, πρὸς μόνην δὲ τὴν ἀλήθειαν ἐπ' ἀγαθῇ ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν ἀποβλέπων.

Α'. Περὶ καταγωγῆς τῶν Βλάχων.

Ἡ καταγωγὴ τῶν ἐθνῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιστημοτάτων εἶναι λίαν δυσεξερευνήτος, διὰ τὴν ἐλ-
λειψὴν πηγῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ιστορίας παντός ἀρχαίου ἐθνους, καὶ διὰ τὴν ἀτίλειαν τῶν ἐθνολο-

(*) Τὴν ἀνωτέρω ἀπὸν μελέτης πραγματείαν ἀνέγνω ὁ Γ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ τὴν 24 Ἰουνίου 1859 ἐν τῇ Ἐκπαιδευτηρίᾳ αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς τὸ δέκατον γενόμενης διανομῆς τῶν βραβείων πρὸς τοὺς ἀριστεύσαντας τῶν μαθητῶν. Περιττὸν δὲ νὰ εἰπωμεν καὶ αὐτὸς ὅτι ἡ πρόεδρος τῶν μαθητῶν ἀπίδειξεν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ποῖον ὁ Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου μερμυρὰ περὶ τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν.

ὅτι εὐσεβὲς φίλος Ἕλληνας ἀνήγειρε τὸ σῆμα Νουμηνίου καὶ τῇ συμβίῳ Ἀνιοννίδι, Ἕλληνας ἀμφοτέρους ἐν Δακίᾳ θανόντων. Βλέποντες λοιπὸν ἀποβαίνει, ὅτι ἡ παροιμία τοσούτων Ἑλλήνων ἐν Δακίᾳ, ἡ ἐξ αὐτῶν ἀνεύρεσις ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων, σαφῶς ἐμφανίζονται πολλὰν τὴν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Δάκων συνάφην, καὶ ἱκανὴν Ἑλλήνων ἐν τῇ χώρᾳ παροικίαν, προσελθόντων ἐκ τῶν προγενομένων μεγάλων μετακινήσεων λαῶν καὶ τῶν μεταβαλόντων ἐν γένει τῶν ἐπιγενομένων εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἔθνων τούτων, ἐπὶ τοῦ Φιλίππου, τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων.

Ὅτε δὲ ὁ Περσὺς κατὰ τῶν Ῥωμαίων παρεσκευάζετο (174 π. χ.), οἱ Γέται προσελθόντες ὑπ' αὐτοῦ καὶ συμμαχῆσαι, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ προσέλθωσιν, αὐτοὶ πολεμοῦμενοι ὑπὸ τῶν Βασταρῶν, ἔθνους τῆς γερμανικῆς ὁμοειδίας. Ἀφοῦ δὲ οἱ Μακεδόνες ὑπετάγησαν τοῖς Ῥωμαίοις, οἱ Γέται καὶ οἱ Δάκοι, μετ' ἄλλων Θερρακίων ἢ καὶ Σκυθικῶν φύλων, ἐξέστειλσαν πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς ἀδριατικῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Σκορδίσκων καὶ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες τότε πρῶτον καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὸ δόγμα τῶν Δάκων ἐγνώρισαν. Ἀλλὰ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔργον δὲν εἶναι νὰ παρακολουθῶμεν λεπτομερῶς τὰς νέας σχέσεις, αἵτινες ὡς πρὸς τὴν προκείμενην ἔθνη ἐπέφεραν ἐκ τῶν ἐνταῦθα πολέμων τῶν Ῥωμαίων· διότι ταῦτα εἶναι μὲν ἐξόλογα ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν Δάκων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὡς πρὸς τὸν προκείμενον λόγον. Ὅθεν ἐν παρόδῳ μόνον σημειώμεν, ὅτι ὁ ὡς πάλαι ὁ Ζάμουξιος θεῖον εὐμοιρῶδες τιμὴν παρὰ τοῖς Γέταις Δεκαίνεος (περὶ τὸ 50 π. χ.) ἐπὶ τοῦ διαδοχικοῦ Βοιριβίστου, ὃ ἐθέσπισεν, (1) λέγεται πεπληγμένως κατὰ τὴν Ἀγρυππῶν, διδασχθεὶς δηλονότι αὐτόθι. Ἀλλὰ τότε ἡ χώρα ἐκείνη (περὶ τὸ 60 π. χ.) ἦτο καθύδα τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τῆς φιλοσοφικῆς οὐχ' ἦρτον θεωρητικῆς καὶ τερατοφυγίας διὰ τῶν νεοπλατωνικῶν μάλιστα· ὥστε κατ' ἀμφοτέρω φανερῶς ὁ Δεκαίνεος διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὰ ὀνόματά ἐκείνα παυδενέας. Οἱ μὲν Ῥωμαῖοι δὲ μὲν ἡττημένοι (2), ὅτε δὲ νικῶντες (3) τὰ ἔθνη ταῦτα, καθ' ἑκαστὴν ἢ μετ' ἄλλων ὁμῶς ἢ ξένων λαῶν συμμαχοῦντα, προσέβαινον καὶ φρούρια μάλιστα ἐπὶ τῆς χώρας Ἰδρυον. Οἱ δὲ Δάκοι ἐπὶ δύναις ἐπόρουσαν τὴν Ἰλνυρίαν καὶ τὴν Θράκην, Ῥωμαϊκὰς γενομένας ἐπαρχίας, ὡς οἱ Γαλάται καὶ οἱ Γερμανοὶ τὰ ἄλλα τῆς αὐτοκρατορίας ἄλλα. Ἡ Ῥώμη λοιπὸν ἀναγκάζετο πολλὰς καὶ πέμπει στρατὸν, φονικὰ δὲ συγγνώμης ἐγίνοντο συμπλοκαί, καθ' ἃς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπακράτουν οἱ Δάκοι. Ὅθεν ὁ Δομετιανὸς (81—96 μ. χ.) καὶ ὁ Νερῶνας (96—98 μ. χ.) ὑπεχρεώθησαν νὰ τελέωσι φόρον Δεκεδάλῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Δά-

κων, ὅπως οὗτοι ἀπέχωσι τῶν κατὰ τὰ μεθόρια ἐπαδρομῶν.

Γ'. Περὶ τοῦ ἐν ταῖς Ῥωμαϊκαῖς ἀποικίαις ἑλληνισμοῦ (400 Μ. Χ. — 274).

Ὁ αὐτοκράτωρ τέλος Τραϊανὸς (98—117 μ. χ.), βουλομένης ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Ῥώμην τοῦ αἰσχροῦ ἐκείνου φόρου, ἐστράτευσε (101—103) ἐπὶ τὴν Δακίαν πολυκρίθμον ἄγων στρατὸν· πολλὰς δὲ, ἀλλ' οὐκ ἀνευ ζήτητος νικῆσας, ἐπέβαλεν ἐν τῇ Σαρμίζεγεθούσῃ εἰρήνην τῷ Δεκεδάλῳ, καὶ ἐν τοῖς κυριωτάτοις ὁχυρώμασι κατὰ τὴν φρουρὰν ἐκλήθη ἐπα- νελθὼν Δακικός.

Ἀλλ' ὁ Δεκεδάλος σφάξας τοὺς ἐν Δακίᾳ Ῥωμαίους φρουροὺς ἐπέτελλε κατὰ τῆς Ῥώμης· ὅθεν οὗτος μὲν ἐχθρὸς ἀνεκλήθη, ὁ δὲ Τραϊανὸς ἐπελθὼν ἐξέσυσε τὸν Δούναβιν (104) ἐπὶ γεφύρας (οὗ μακρὰν τῆς πάλαι μὲν Σεβερινουπόλεως· νῦν δὲ Σεβερινέου πύργου καλουμένης (παρὰ τὸ νῦν Τσαρνέτσιον)), ἥς τοὺς μὲν ὀρθοστάτας λιθοδμήτους κατεσκεύασεν ὁ Ἕλληνας ἀρχιτέκτων Ἀπολλοδώρος (1), τὸ δὲ ἄνω ζεύγμα ξύλινον (2). Μετὰ τινος δὲ συμπλο- κῆς, μεγάλης μάχης ἐκ τοῦ συσταθέντος συγκροτή- σεως, ὁ μὲν Δεκεδάλος ἡττηθεὶς κίτοντόνησεν, οἱ δὲ Δάκοι ἀπαλπίσαντες ἐκέρμησαν τὰς οἰκίας καὶ πολλοὶ ἐαυτοὺς ἐφόνευσαν· οἱ δὲ ἐπιζήσαντες μετὴν νάστευσαν παρὰ τοῖς Σαρμάταις, καὶ τέλος πᾶσα ἡ χώρα τοῖς Ῥωμαίοις ὑποταγείσα (105) ἐγένετο ἐπαρχία. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ ἰδρύθη μεγαλοπρεπὲς τρό- παιον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος, ἡ ἄχρις ἡμῶν περιωθεῖσα τραιανὴ στήλη.

Ὁ Τραϊανὸς ἀποχωρῶν ἐστῆσεν ἐπὶ τῆς Δακίας τοὺς Ῥωμαίους ἀετοὺς, ἀνέκτισε τὴν Σαρμίζεγεθούσαν, μετονομάσας αὐτὴν Οὐέλπιαν Τραιανήν· ὠκοδόμησε φρούρια καὶ ἄλλας πόλεις. Ἐπειρὴ δὲ στρατιωτικῶς πρὸ πάντων ἀποίκους, εἰς οὓς, κατὰ τὰ παρὰ Ῥωμαίους εἰδικμένα, κατακληρούησε τὴν γῆν, ὅπερ ἦτο πολιτικῶς συμφέρον, διότι οὕτως ἐν τῷ ὅλῳ τῶν ἐκπεπομένων, οὗ ἀπληρότατο ἡ Ῥώμη, ἐτηρεῖτο μακρὰν αὐτῇ· ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐθνότης, γινόμενων τῶν ἀποίκων κατόχων καὶ κυρίων καὶ πιστῶν τῆς χώρας φρουρῶν, ὅθεν καὶ ἀναποσπῆστος μετὰ τῆς μητροπόλεως συνδεομένων· ἀλλ' οὐχ' ἦ- τον ἦτο βάρος τὸ ἐθὺμον, διότι ἀπανθρώπως ἀφροῦντο τῶν κατακτητημένων αἱ γαῖαι. Ἐτάχθη δὲ προπραίτωρ, ἀνώτερος τῶν ἀποίκων ἄρχων, καὶ μετ' οὗ πολὺ παρεχωρήθησαν αὐτοῖς δικαιώματα καὶ προνόμια Ῥωμαίων πολιτῶν. Τὸ δὲ ἔργον τοῦ

(1) Ἦν δὲ οὗτος ἐκ Δαμασκίου, Ἕλληνας ἐπὶ τῶν Συρ- ματιδίων.

(2) Πλίν. Πανηγυρ. 86. — Ἰδε στήλη· Τραϊαν. περιγραφή. — ὁ δὲ Δίων Κάσσιος ὅχι ἐρῶς· νομίζει, ὅτι ἡ γέφυρα ὅλη ἦτο λιθίνη· ὅθεν οὐ μόνον ἡ ἐπίστασις στήλης εἰκὼν φησὶν αὐτὴν εἶναι τὴν, ἀλλὰ καὶ οἱ σωζόμενοι ἱεροστάται, αἵτινες, ἱκαντοῦ μόνου τοῦ Ἰστρου, φαίνονται, παριστάει τὰς εἰσόδους, ἐν αἷς ἱερικοῦντο αἱ ξύλιναι ἀφίδες (τυχεῖα ταῦτα) ἢ ἀμείδοντες (χρ. δακίσι φησὶν).

Τραϊανὸς συνεχίσθη ἐπὶ ἐκπὸν ἐβδουμήκοντα ἔτη ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καὶ τοὶ νέων ἐπαρχομένων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, καὶ τοὶ πολλὰς καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης συνταραστομένης. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ νῦν βλαχικοῦ ἔθνους, οὕτινος ἡ χώρα ἐγένετο Ῥωμαϊκὴ, ὡς καὶ σήμερον ἐπὶ τῶν ἐγγυρίων καλεῖται Ῥουμανία (1), ἔκτοτε, φαίνεται, οὕτως ὀνομασθεῖσα πρὸς διάκρισιν τῶν περὶ αὐτὴν ἑτεροφύλων λαῶν. Ἀλλ' οὐτε τὰ περὶ τῶν ἐγκατασταθεῶν λεγόντων (2), οὐτε τὰ περὶ τῶν φρουρίων καὶ πόλεων (3), οὐτε τὰ περὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν λιθοστρώτων ὁδῶν (4) καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν χώραν λόγου ἔτι θελομεν ἐκκριβῶσαι κατὰ τὸ παρὸν· διότι τὸ ἔργον εἶναι μὲν σπουδαῖον ἀλλ' οὐ τοῦ προκειμένου λόγου, ὅθεν ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ κύριον καὶ ὑφ' ἡμῶν ἱγνηταῦμενον ἀντικείμενον.

Συνήθως λέγεται καὶ πιστεύεται, ὅτι οἱ Δάκοι ἐξέλιπον κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν. Ἀλλ' ἐν διανοηθῶμεν, ὅτι οὗτοι δὲν ἦσαν ἡτῆ, ὅλοι τοῦλάχιστον, νομάδες, διότι καὶ ἐγεύγοντο καὶ πόλεις κατήκου, ἐν αἷς καὶ τὴν Σαρμίζεγεθούσαν, ἥς αἱ οἰκίαι ἦσαν ξύλιναι, οἵτι καὶ σήμερον περὶ τὰς χώ- ρας ἐκείνας αἱ πλεῖστοι τῶν χωρικῶν οἰκήσεων κα- τασκευάζονται· ὅτι ἐπειδὴ ὅλοι καὶ ποῦτερον δὲν ἦσαν ἰδιοκτῆται, πλεῖστον ἀποζώντων διὰ τῆς τῶν ἀλλοτρίων ἀγρῶν καλλιέργειας· ὅτι οἱ ἐπελθόντες Ῥωμαῖοι οὐτε ἱκανοὶ ἦσαν, οὐτε οἱ πάντες ἐπιτή- δειοι εἰς γεωργίαν· καὶ οὗτοι τε καὶ οἱ δι' αὐ- τῶν ἀποικισάντες παρέλαβον τῶν ἐγγυρίων τὸν

ἱματισμόν, ὅστις ἐν μέρει ἄχρι τοῦδε διατηρεῖται παρὰ τοῖς βλάχοις χωρικοῖς, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐν τῇ τραιανῇ στήλῃ σχημάτων, θελομεν πεισθῆ, ὅτι πολλοὶ τῶν Δάκων οἱ μὲν ἐνέμειναν ὡς θητική ἢ γεωργική καὶ κτηνοτροφικὴ τάξις, ἀκολουθῶν καὶ κατ' ὀλίγον μετὰ τῶν ἀποίκων συγγνωθεῖσα, οἱ δὲ ἐπανήλθον κατ' ὀλίγον ἐκ τῶν ὁρεινῶν χωρῶν, ἐνθα εἶχον καταφύγει. Ἀλλ' ἐπεκράτησεν, ὡς εἰκός, τὸ ἀποικιακὸν στοιχεῖον ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὴν νομοθεσίαν, τὴν θρησκείαν κτλ. διότι ἦτον οὐ μόνον τὸ κρατοῦν, ἀλλὰ καὶ κρεῖττον ὡς πρὸς τὸν πολιτισμόν, ὡς ἐπίσης ἐπεκράτησε τὸ ἀποικιακὸν στοι- χεῖον ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ καὶ τῇ Γαλλίᾳ, εἰ καὶ πάντως κατὰ τὰς ἐκείθι ἀποικίσεις καὶ ἐπιδρο- μὰς δὲν εἶχεν ἐκλίπει ἡβήδον τὸ ἰβηρικὸν καὶ κελ- τικὸν στοιχεῖον, ἀλλ' ἀπεβόρθη κατὰ λόγον ὑπὸ τοῦ κρεῖττους. Οἶτω καὶ μετὰ ταῦτα κρεῖττον ἐν τῇ γαλλοῤῥωμαϊκῇ ἐν Γαλλίᾳ, φύλον ἀπεβόρθησε τέλος τὸ αὐτόθι ἐπιδραμὸν φραγκικόν, ἦτοι γερμα- νικόν, εἰ καὶ τοῦτο ἦτο τότε τὸ κατακτητικόν.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν Δάκων, δὲν ἡ καταγωγή σύμφυ- λος τῇ τῶν Ἑλλήνων ὠρίσθη ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, πρόκειται ὅσον οἶόν τε νὰ διακρίνωμεν καὶ τῶν κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν ἀποικισάντων τὸ φύλον. Ἐν δὲ παρατηρήσωμεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς Ῥω- μαϊκῆς αὐτῆς δημοκρατίας ἐλαμβάνοντο ἡδὴ σύμ- μαχοι ξένοι (1), οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ἐν Ἰσπανίᾳ Κελ- τιστῆρες πρῶτοι ὡς στρατιῶται ἐμισθώθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (2), καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορῶν οἱ ξένοι ἀπετέλουν τὸ μέγιστον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ μέρος, ὅθεν αἱ ἐπαρχίαι δυσχερῶς παρήχον τὴν ἐν αὐταῖς νεολαίαν, ἐκάστης τοπαρχικῆς ὀφειλομένη νὰ χορηγῇ, κατὰ τὴν ἑκτασιν καὶ τὸν πληθυσμόν, ἀριθμὸν τινα στρατιωτῶν (3)· ἐν πρὸς τοῖς πα- ρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ μετὰ τὸν μέγαν Ἀλεξάνδρον περίοδος ἦν πλήρης πολέμων, εὐκόλως μάλιστα τῷ εὐκοποῦντι, διότι πολλῶν καὶ μεγάλων χωρῶν διὰ τὰς διηνεκεῖς ταραχὰς ὑπὸ τῆς πενίας κατατρυχο- μένων, τὸ τοῦ μαχητοῦ ἐπιτήδευμα εἶχε κατα- σταθῆ· τὸ ἦτον ἀθλίων, ὡς ἐφάνη μάλιστα ἐπὶ τοῦ Πύρρου, τῶν Ἀντιγονιδῶν, τῶν Σελευκιδῶν κτλ. καὶ ἐπὶ τοῦ Μιθριδάτου· ὅτι τέλος ἡ στρατιωτικὴ πα- ράδοσις ἐνέειπεν εἰς τὰς ἐν τῇ ἑλληνιστῇ διαπλά- σθεισας χώρας καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, εὐκόλως θέ- λομεν ἐννοῆσαι, ὅτι οἱ ἐν Βλαχίᾳ στρατιωτικοὶ ἀ- ποικαί, ὡς καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἐλθόντες, ἦσαν σύγ- κλυδες, καὶ ἐπομένως ἀναλόγως ὀλίγοι ἐκ τῶν κυ- ρίως Ἰταλῶν καὶ Ῥωμαίων, οἵτινες ἀπετέλουν μὲν ἐλάχιστον τοῦ στρατοῦ, εἶχον δὲ, ὡς εἰκός, ὅπως δῆποτε κατὰστασιν τινα ἐν ἰταλίᾳ ἢ ἄλλαχοι.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, διὰ νὰ δρίσωμεν τὸ ἐπι- κρατέστατον τῶν συγκαλύδων ἐκείνων φύλον, σιω- πούντων τῶν ἱστορικῶν, ἡδυνάμεθα μὲν νὰ εἰκασώ- μεν, ὅτι οἱ περιοικοῦντες παρὰ τὸν κάτω Ἰστρὸν

(1) Τίτ. Διβ. XXI. 46. 48. 86. XXII. 22.

(2) Τίτ. Διβ. XXIV. 40.

(3) Τακτ. Ἰστορ. IV. 11. Agric. 81.

εἶναι ὅλως ἑλληνικὴν, περὶ ἧς προεῖπομεν (1), ἥ δὲ τοῦ Γ'. Μ. Χ. αἰῶνος περιέχει λατινικοὺς γράμματος τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα Νικάνωρ (2), ὅπερ συνεμφαίνει τὴν διὰ τῆς πάλαι μακεδονικῆς ἐπικρατήσεως ἔκτασιν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐάν δὲ τέλος ἀναλογισθῶμεν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους κοινότερα ἦσαν τὰ ρωμαϊκὰ ὀνόματα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἢ τὰ ἑλληνικὰ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, θέλομεν ὁραῖν αἰσιν τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐννοοῦντες συγχρόνως, πόσον οὗτος ἀφθόγως εἰστέλλεσεν καὶ δι' αὐτῆς τῆς ρωμαϊκῆς κατακτητήσεως, εἰς τὰς δακδικὰς χώρας, ἐν αἷσιν αὐτὴ τὸ ρωμαϊκὸν στοιχεῖον φέρεται ὡς πάραυρουν αὐτῇ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν μᾶλλον ὀριαρχευστικὴν αὐτοῦ στιγμὴν.

Πρὸς τοῦτοις ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀσσίᾳ καὶ περὶ τὴν
χώραν ταύτην, μάλιστα ἐν Μοισίᾳ, κεχαγαγμένοι
ἐλληνικῶν νομισμάτων, κατὰ τὴν ἀντιστοιχοῦντα
δηλαδὴ παράλιον τοῦ εὐξείνου Πόντου, παρὰ τὸν
Ἰστρον καὶ πρὸς νότον αὐτοῦ, αὐτονόμων ἐπὶ τῶν
Ῥωμαίων ἐλληνικοῖς γράμμασιν, ὧν ὑπὲρ τὰ ὀκτα-
κόσια διάφορα αἰῶνται (3), οὐχ ἥττον δυνάμεθα
νὰ εἰκασωμεν τὴν ἐπικρατίην τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν
ταῖς χώραις ταύταις καὶ μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτῶν
διουσίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐν Δακίᾳ πολλὰκις ἀνακαλυ-
φθέντων ἀρχαίων καλλιτεχνικῶν ἔργων οὐχ ἥττον
τὸ λεγόμενον συναποδεικνύσται· μάλιστα δὲ ἐκ
τῶν κατὰ τὸ 1838 ἐν τῷ θέματι *Σακεσίῳ* τῆς
μεγάλης Βλαχίας, ἥτοι τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀλφούτ, ἀνευρεθέντων καὶ ὡς ἐκ θαύματος περισσώτερον
χρυσῶν σκευῶν. Πρὸ πάντων ἐκ περιελαττώσεως
τινὸς σπονδείου καὶ χρυσίδος, ἥττονος μὲν τὴν τέ-
χνην καὶ μεταγενεστέρας, ἀλλ' ἐλληνικῆς ἐξοχότης
περιεγλυμμένους τοὺς θεοὺς, καὶ κρίκων τινῶν
πολλῶν ἀρχαιοτέρων καὶ κανῶν, περιδεραίων τυμ-
πικῶν καὶ λύγων λιθοκολλήτων, ὧν ἡ τέχνη, τῶν
κανῶν μάλιστα καὶ τῶν περιδεραίων, βυζαντινὴ πα-
ριστανομένη, εἶναι παρεμφερὲς τῇ τῶν βυζαντινῶν
ἐπίσης ἐπιπομάτων τῶν ἐν τῇ ἐν Βουδῇ μουσίῳ
σώζομένων. Ἐπεὶ δὲ τὰ χρυσὰ ταῦτα σκεύη, ελ-
κοντα σταθμὸν τεσσαράκοντα λειψιακῶν λίτρων
(ἥτοι φουντίων) καὶ ἐνὸς τετάρτου, εἶναι τῇ εὐ-
ρεθῆν καὶ σωθῆν ἕκτον τοῦ ὅλου ἀνακαλυφθέντος
θησαυροῦ, καὶ ἐπειδὴ καὶ τοῦ ἐπὶ πᾶσιν ἐπικρατού-
σης τῆς ἐλληνικῆς τέχνης καθ' ὅλας σχεδὸν αὐτῆς
τάς ἐποχάς, μεγίστη παρίσταται ἡ ποικιλία καὶ ἡ
διφορὰ, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ σκεύη
ἐκεῖνα ἀπατέλουν τὸν θησαυρὸν καὶ τινὸς ἑνὸς

(1) Ἰδὲ τοῦ παρόντος λόγου μέρ. Β'.

(2) Τῆς στήλης ταύτης τὸ ἀνω μέρος ἔχεις μέγας σφ. τοῦ ἀνωτέρου τοῦ παραλληλεπipedίου ἀναγράφεται ὡς: καὶ ἐκαστὸν ἐκ τῶν ἀντιθέτων λέγει δὲ ἐκαστὸν ἢ ἑστὶ εἰς κοινὸν ἄνθρωπον, ἐν τῇ δὲ στήλῃ εἰκονίζεται στήθεον (demifigure) ἀνδρὸς. ἔκαστος ἢ ἐπιγραφὴ Diis Manibus. || ANTONIVS. || NICANORIS || τὰ ἐν κοινῇ εἶναι ἀνθρώπων. — Σημειώσω, ὅτι καὶ ἐν τῇ στήλῃ ταύτῃ εἰκονίζεται . . . δὲ εἶναι κοινὸν ἀνδρὸς καὶ ἑλκωνος.

(3) The Union! and,

δὲ ἐν ταῖς δαιδαῖς τῆς γῶρας περιπεταίαις κατε-
γώθη ἐνθὺ καὶ εὐρέθη (1).

(^ο Ἐπετα σὺν ἔργῳ.)

(1) Καὶ ὁ ἐγνωσθῇ, τῇ 1838 ἐν Σακευσίῳ δύο χωρικαὶ ἀνὰ κάλυσαν τὴν θησαυρὸν, καὶ μετὰ τὴν διακομὴν αὐτοῦ, ἕκαστος ἐφύλαξε τὸ ἴδιον μέρος, υπολαβόμενοι τὰ σκεύη χρυαῖα. Γνωστοῦ δὲ ἡθιγαγάνου ζητήσαντός ποτε χαλκὸν πρὸς ἐπισκευὴν λείοντος, ὁ χωρικός ἐδωκεν χρυσόν, ὃν ὁ γανωτής ἐβρίκει ὀνησιμὰς αὐτὸν σκελὸν καὶ ἄρρητον ἐφείχοντο· ἀλλὰ πρωτοτέκνων τις παρὼν καὶ γνωρίσας τὸν χρυσὸν ἀγέρεος τὰ τοῦ ἑτέρου τῶν χωρικών, ὑποπέμψας τὸν ἴδιον, σκέυα ἀπὸ τετρακισχίλιον γραμμῶν καὶ ἀμφοτέροις πεπισχίσαν· καὶ τηρήσαν· τὸ τρίτον ὁ ἀποβρέων· ἡ-
 ἡν δὲ ἀπορρατὴς διὰ πωλίσαντος ἕκαστος τὰ σκεύη διὰ τὸ ἄν, λύση, πολλὰ τεμάχια τῶν ἐγκαταλημμένων κρυπτάλλων καὶ βε-
 λισδῶν μυγμάτων ἔπεισαν, καὶ ἐκ τούτου θηκαυλόφως μετὰ ταῦτα τὸ τέχνασμα. Ἐν τούτοις ὁ πρωτοτέκνων κατὰρξας τὸν θησαυρὸν, φυλάξας ἀνεβίβη τὸν σκευὸν κατὰλόγῳ ἄλλῃ ὕψι προστάθει· καὶ ἐν κατεύλει, τὸ τρίτον μόνον τῶν κρυβάντων ἀνεβίβη, ὡς ἐξήχθη ἐκ τοῦ κατὰλόγου. Ὁ τοῖσος ἤμεις ἔμειναν ἄρρητοι, εἰ καὶ οἱ μοναχοὶ παρκακισμένοι· τινος μονῆς ἤξιον ἔτι περὶ αὐτῶν εὐρεθῇ ὁ θησαυρὸς. Ἐκ μὲν τῷ κατὰλόγῳ ἐξάγεται, ἔτι πολλὰ τῶν σκευῶν· ἦσαν διπλὰς, τὰ δὲ σκεύητα καὶ ἕαν ἥτοι δυνατόν ἐπισκευασθῆναι εἶναι τὰ ἐξῆς·

1. Δίκως περιμετρὴς ὄλιγον τι καὶ ὅλος· ὁ γῦρος λέως πλὴν
κυματίου καὶ δύο σειῶν ἀστρογάλλου, ἐτι δὲ καὶ λεπτοῦ φυ-
λόμεντος κατὰ τὸ ἄκρον καὶ περὶ τὸ κέντρον, διάμετρος 0,863
μλ. μετ. πάχος 0,001· ἔλκει λίτρ. λιψ. 15 β/16.

2 Ὁ κατὰ γινωσκὸν σκευὸς ἐν σχήματι κανοῦ εὐρίων π. ἑλληψ-
ειδούς, αἱ ἐκτείνωνται λαοὶ εἰσπνέουσι παρὰ ἄλλας, ἐπὶ δὲ τῆς
ἐσχιδος αὐτῶν εἶναι ἀληθεῖς μορφαίται, ἐν τούτῳ ἡ μία μέν-
ηδυνάθη νῦν ἐπισκοποῦσθ'· τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ κανοῦ εἶναι οὐκ ἀ-
πλάττωται, τὰ δὲ μεταξὺ καὶ πληροῦνται δι' ὅριστον πρὸς ἄλλους
καὶ διελθόντας τινος μίγματος διαφόρων χρημάτων ἐσφραγισμένων
ἐν τῷ χρυσῷ. Τοῦτο τὸ σκευὸς θεινὴν εἶχε πλῆθι κατασκευασθῆναι
ὑπὸ τοῦ δεξιάνου ἐκείνου πρὸς τοῦτον· ἡ μεγάλῃ διαμέτρῳ
0,185, ἡ δὲ μικρὰ 0,165· κατὰ δὲ τὴν βάσιν ἡ μὲν μεγάλῃ
διαμέτρῳ 0,08, ἡ δὲ μικρὰ 0,075· βάθος 0,108, πᾶχος 0,0013,
ἐλκεν δὲ ἄλτρ. π. 6/32.

3. Αποδεικνύεται κανονικὸν ὁ σκεῦος, κατὰ τὸ πρῶτον σχῆμα καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ προσηγορευμένου διάμετρο. 0,175, βάθος 0,12, πάχος 0,0015 ὅπου δὲ 3 1/4.

4. Χροστίς (φιδάλη) μετά διπλού πυθμίνου: τὸ ὅσιν εἰ αὐτῇ; καλῶς πεῖται: διπὸ γλυκῶν παριστα νοσησὼν θεοῦ; κατὰ δὲ τὸ γέν-
τρον ἀγαλμα καλοῦνται: δ.άμτρ. 0,237 π.άγ. 0,002, ἔλκιν
δὲ 6,6/32 τοῦ δὲ ἀγαλματίου ὕψος 0,73. π.άγ. εἰς 15 ἐλάσσειται,
0,001 ἔλκιν εἰς 15/64.

5. Περιέχοντα δια διπλάσι έλασματα: το άνω μέρος είναι έπίσης διατεταγτον, τα δε κατω πληρουνται δια χρυσόλλαιου και μίγματος: ως έρρεθη ενταυς ελες δεικνυς πλουν διαμειρα: άνωθεν 0,15 κατωθεν 0,2, πάχος: 0,0003 έλκιν δε 15/32.

6. Κρίσις (ἡ βαρύτατος εὐσταῖος ψάλλον) ἐκ αὐτοῦ ἐκτετακτοῦ, ὅτι ἐκ τῆς ἐκτετακτοῦ, φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἐκτετακτοῦ, 0,130, πάλιν 0,012, ὅτι δὲ 1 7/18.

7. *Εκτός άνω επιγραφής: δάμ. 0,17, πέρ/ς 0,003 δάμ.
δλ 28/64.

8. Αύρος εν σχηματισμῶν, ὅς τ' ἐκφυλὴ ἀποκόλλητος, ὡς ἐξέειν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπίσης ὅμοιοι κακοσχημῶν, ἀλλ' ἐγκατα-
πτοῖς μικροῦ 0,27; πλάτος 0,108. ἔστιν δὲ 1 2/4.

9. Έπειτα λήγως εἰκονίζον ἱδρὶν, πρὸταχῶς ἀποσπώμεντες, μήκος 0,22, πλάτος 0,08 πάχος 0,0015, ἔκκιν. εἰ 15/39.

10. Έτινος λήγας: Επιστολή, 6, 235 πλάτος 60, 63.
πλάτος 0, 0015. Όμοιο δέ 1 1/3.

AUTUMN.

Ἡ ἑλληνικὴ καρδιά εἶναι πλήρης ἐλπίδων· ἀπεδέξι; ὅτι ἐπλάσθη διὰ τὸν χριστιανισμόν.

Ἐν τινι ἐαρινῇ σπέρᾳ τοῦ 1819 ἔτους, ὅτε δ' ἤλιος, κρυπτόμενός ὅπως ἐν τῶν περὶ τὴν πόλιν Ἰωαννίνων δυτικομεσημβρινῶν γυλόφων, ἠκόντιζε τὰς τελευταίας ἀκτῖνάς του ἐπὶ τῶν αἰγείρων, αἵτινες ὡς ὑψιτενεῖς γίγαντες ἐφορεύουσιν ἐπὶ τῶν παραλινῶν κήπων, καὶ ἐχρύσιζε τὰς κορυφὰς αὐτῶν, τρεῖς νέοι φουστανελλοφόροι, ἐνδεδυμένοι χρυσοκέντητα θωράκια καὶ περικνημίδας ὀλοχρύσους, περιζωσμένοι δὲ καὶ ὑπὸ ἀργυρᾷ, ἐκάθοντο εἰς τὸν μικρὸν κήπον εὐτελοῦς καφφενείου, κειμένου ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Καλοῦτσενα, δροσιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀπολιμνιον αὔραν τῶν ἐκπνεουσῶν πνοῶν τοῦ βορρῆος. Καὶ οἱ μὲν δύο ἦσαν ὑψηλοὶ καὶ κομψοὶ ἀναστῆματος, ἤθους τολημεροῦ, τὸ βλέμμα ἔχοντες γοργὸν καὶ ἀψέχου, ὃ δὲ τρίτος εὐτραφὴς, καλλιπάρειος, δψησὺς λευκῇ, εἶχε μὲν ἀνδρικὸν τὸ ἦθος, εἰς τοὺς κυανοὺς ὅμως ὀφθαλμούς του ὑπετυποῦτο ἡ περιεργία καὶ ἡ πανουργία.

— Παρατήρησατε, φίλοι, εἶπεν ὁ τελευταῖος εἰς τοὺς δύο συντρόφους του, τί ὤρατον εἶναι ἀπὸψε τὸ χρῶμα τῆς λίμνης ! ὑμᾶς αἱ χρυσένδεσθαι σάπφαιρον. Ἐ τί μαγευτικὸς εἶναι ὁ ὄριζων ! Οἱ διὰ τῶν δυσούσων ἀκτίνων τοῦ ἡλίου ριπινόμενοι ὥς διὰ χρυσοῦ ; ἄμουν πεπασμένοι περὶ αὐτῆς καλεωμένης, δὲν σχηματίζουν ἀληθῶς τὴν χρυσῇ σφενδάμνῃ τῆς λίμνης ; Ἐ πόσον μέγας εἶναι ὁ πλάσσης, Θεοῦ δῶρε ! πόσον θαυμασίως ἐκαλλώπισε τὴν φύσιν ! Βλέπεις, Σταύρε, εἶπεν ἀποταίνόμενος πρὸς τὸν ἕτερον τῶν συντρόφων του, βλέπεις πόσον σιμὰ φαίνονται τὰ ἐρεῖπια τῆς Καστρίτσας ; καὶ ὅμως ὑπάρχει δύο ὥραν ἀπόστασις.

— Καί, ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος, φαίνονται ὥς νὰ ἦσαν πολλὰ πλεῖστον μας· τῆς μονῆς μάλιστα τοῦ Ἀγίου Ἰσίδωρου δύναμει καὶ μετρήσωμεν καὶ τὰ παράνομα. Τούτων ἐστὶν εὐρίσκοναι ἐδῶ, Ὀδυσσεύ, καὶ ποτὲ δὲν ὑπῆρχε νὰ τὰ ἐπισκευθῇ.

— Βέβαια· αὐτὸ σοῦ λείπει· ἀκόμη νὰ γενῆς καὶ μιλόρηδος· ἀπεκρίθη ὁ Σταῦρος, ξεκαρδιζόμενος ἀπὸ τὸν γέλωτα.

— Καὶ μόνον οἱ μιλόρθοι ἔχουν μάτια καὶ πε-
ρίεργειαν; ἀνέκραξεν ὁ Θεόδωρος ἐξαπθελίς· αὐτὰ εἴ-

11. Έτις: λήγας μικρότερος της αὐτῆς κατασκευῆς μῆ-
κος: 0,178, πλάτος 0,058, ἔλασι δὲ 7/18.

12. Πρόσφουρ: ύψος 0,28, διάμετρο 0,1, πάχος 0,001. Έλκει
δὲ 3 43/64· ἡ ἐλλείκη δὲ πάντων τῶν σκαυῶν ἐλλείκη, περιλαμβανο-
μένων καὶ τινων συντριμμάτων ἑλκόντων 1 14/64, εἶναι λίτ-
ρην. 40 18/64.

Τηροῦνται δὲ ἅπαντα ταῦτα ἐν τῇ ἐν Βουκουρεστίῃ τοῦ ἁγ.
Σάββα μεουσίου.

και ἔργα τῶν προπατόρων μας, διατί νὰ μὴν τὰ
γνωρίζωμεν καὶ ὑμεῖς;

— Ναί, εἶναι τὰ χαλάσματα τῶν σπητιῶν τοῦ
πάπου μας, ἐπανελάσεν ὁ Σταῦρος ἐξακολουθεῖν νὰ
γελά.

— Καλότυχς Σταύρε! ἀπεκρίθη, ὁ Θεόδωρος, δ-
λονέν ἀγαπᾷς τὰ σκώμματα, καὶ ὅλαις ταῖς ἔρσι,
τὸ ἴδιον ταῖς ἔγξις.

— Ἐλθὲ μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ οὐκ ἔβη οὐδὲν ὁ
 Στάβρος με ὑποφωτισμένον, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ ὁδοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ
 ζῆτος καὶ εὐφροσύνης ἐκείνης, ὅταν ἴδῃς καὶ τὴν
 ἐκκλησίαν καὶ τὴν πόλιν, διὰ τὴν βλάβην τὴν παλαιὰν εἰς τὴν
 ἀνακατασκευὴν αὐτῆς, οὐδὲν ἔστιν ἐκείνην, ὅσοι
 καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν τὴν σὴν ἀνακατασκευάζει.

— Παῦσε, ἀδελφε Σταῦρε, νὰ ὁμιλήσωμεν τιποτ' ἄλλο, ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος μὲ ἱκετευτικὸν τρέπνυ. Ὁ δὲ Σταῦρος ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἔστρεψε τὰ ὦτα θεωρῶν πρὸς τὴν λίμνην.

— Εἰπέ με, φίλε Ὀδυσσεύ, ὑπῆγες ποτὲ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος; ἠρώτησεν ὁ Θεόδωρος, ἀποτρεχθεὶς πρὸς τὸν Ὀδυσσεά.

— Βιολίσιστα. Πέρισυ μίαν ημέραν τοῦ Ἰουλίου
μ' ἐπάραξεν ὁ Ἀλῆ-Πασῆς καὶ μὲ λέγει· ἀδέρ, Πέρο
μου, νὰ πηγαίνεις μ' αὐτὸ τὸ φίλο μας τὸ μιλιόσο
μαζί, ποῦ θὰ πηγαίνει νὰ βλεῖται τὸ Καστροῦτσζα.
Νὰ τήρα, Πέρο μου, ἀνοίξῃς τὰ μάτια καλά.

καταλαμβάνει, ὡς Ὀλυμπιοί; ... καὶ ἀφ' οὗ καὶ τῆ-
ρας καλὰ τὸ μιλόρηδο . . . , γιὰτὶ μὰ τὸ κεφάλι
μου σ' ἔγραψε τὸ μαῦρο τὸ φίδι. » Ἐνόησα ὅτι ἔγεν
ὑποψίαν μὴ ὁ μιλόρροδος ἔξωσθαι κἀνένα θεσαυρόν.
» Βεῖβρι μου, τὸν ἀπεκρίθη, ἑξέβρι, ὅτι πάντῃτε,
ὅταν μ' ἐστειλες εἰς ὀλέθρον σ' ἐνόησα καὶ ἐξεπηλ-
ρώσα τὴν προσταγὴν σου ὅπως ἔθελες. »

— Γιάσου, μωρὲ Πύρρ μου, πᾶ ὥρὲ καὶ πῶς δὴ,
ἐγὼ ξέρω πῶς ἔχεις γινῶσι πολὺ· αἶτε σύρτε, ὥρὲ
τώρα, γιὰ τὸ μιλόρδος.

Ὁ μιλόρδος, ὅστις ἦτο παρών, ἀπογορευθεὶς τὸν Πασᾶ, μ' ἔκαμε νεύμα καὶ ἐξήλασμεν κατευθυνθέντες πρὸς τὴν ὄχθην τῆς λίμνης, ὅθεν μᾶς παρέλαβε μικρὸν πλοιάριον. Μετὰ δύο ὥρας ἐφθάσα-

μεν εἰς τὰ λευκάδια τὰ λεγόμενα τῶν Βεβιδίων καὶ
ἐξελλόντες ἀπὸ τοῦ πλοιάριον διεβήμεν δι' ἁγρῶν
φυτευμένων ἀραβοσίτου, καὶ μετὰ δεκαπέντε ἡμέ-
ρας λεπτά ἐξήλασαμεν εἰς τὸ μέγεδον, ὅπου πολο-
ύσαμεν μὲν οὐδὲν ἀλλησιόστατον, ᾤδατον, μεταξὺ βο-

χων ἐγὼ μὲ εἰκοσι πεδηήματα ἀνέβην μέχρι τῶν
κάτω εἰρειπῶν καὶ ἐστάθην περιμένον τὸν λόφον,
ὅστις χωλαίνον ὀλίγον καὶ δυσκολοῦόμενος ἀπὸ τῶν
δυσθαιον τῆς ὁδοῦ, ἀνέβαινον ἀγῶνι ἀγῶνι καὶ
ζων εἰς κάθε δεκαπέντε βήματα διὰ τὴν ξαναστάτην

καὶ να θεωρῇ τὸ ὥρατον πανόραμα, τὸ σχηματίζο-
μενον ἀπὸ τὴν λίμνην, τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων,
καὶ τὴν ἐπιμήκη κοιλάδα τὴν καταλήγουσαν εἰς ἀ-
πόστασιν ἀπειρον, ἔχουσαν πρὸς τὴν δύσινδρια βο-
νὰ ὅς κυανόφαιος ὁμίχλη φαινόμενα.

Ὁ Θεόδωρος ἐθεώρει μὲ κεχυνὸς στόμα τὸν ὄρ-
σέα διηγούμενον.

— Τώρα, Θεοδωράκη, εἶπεν ὁ Σταῦρος, δικά.

φας τὴν διήγησιν τοῦ Ὀδυσσεύς, θὰ γίνῃς φιλόσοφος καὶ μετ' ὀλίγον θὰ ἐπιθυμήσῃς νὰ γείνῃς καὶ μιλῶντος, διότι καθὼς ἀνοίξῃς τὸ στόμα καὶ χάσκεις, ποῖος ἤξεύρει ἐὰν δὲν σὲ φωτίσῃ ἡ παλαβομάρα σου νὰ ὑπάγῃς καμμία μέρα καὶ μοῦ κουβίλλῃς εἰς τὸ κονάκι κἀνένα ἀπὸ τὰ λιθάρια τῆς Καστρίτζας. Ἀκουρασθῆτε (ἀκροασθῆτε) νὰ σὰς εἰπῶ καὶ ἐγὼ μία ἱστορία. Μία ἡμέρα, εἶναι τώρα δύο χρόνοι σωστοί, ἤμουν εἰς τὸ χωρίον Δραμισοῦς· ἐκεῖ βλέπω κάτω 'ς τὴν λάκκον ἕνα φράγκον κ' ἐκοπάνιζε μ' ἕνα σίδερο τὰ λιθάριά. —Τί κάμνει ὁ φράγκος ἐκεῖ; ἐρώτησα τοὺς χωριάτας. —Δὲν τὸν βλέπεις τί κάμνει; σπᾶ τὰ σκαλιὰ τοῦ Θεάτρου, ὥπως τὸ λέγουν οἱ δασυάλοι. —Ἐτρέξα ἀμέσως κάτω νὰ ἰδῶ ὁ φράγκος μήτε μ' ἐτράξε, μόνον ἐξακολουθοῦσε κτυπῶν μετὰ τὸ σφυρὶ ἕνα σκαλί, ὅσον ὑποῦ ἐκοψεν ἕνα κομμάτι καὶ τὸ ἔβαλεν εἰς τὸ δισάκι ὅπου εἶχεν ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογό του.

—Τί θὰ τὴν κάμῃς τὴν πέτρα; τὸν ἠρώτησα.

—Τὴν θέλω, μ' ἀπεκρίθη, εἶναι ἀρχαία, ἀντίκα.

Ἰπνότεσε τί γέλοιον ἔκαμα μετὰ τὸν παλαβὸν τὸν φράγκον.

—Ἐγὼ νὰ σοῦ δείξω, τὸν εἶπα, ἀκόμη πλεῖον παλαιὰ ἀντίκα ἀπ' αὐτήν. Καὶ τὸν ἔδειξα τὸν βράχον ὅπου ἦτον ἀντικρὺ μας.

—Ναί, τὸν βλέπω, ἀλήθεια, μ' ἀπεκρίθη, ἀλλ' ὁ βράχος δὲν ἔλαβε ποτὲ τὸν τύπον τῆς τέχνης· εἶσαι ἀνόητος.

Μοῦ ἤλθε νὰ τοῦ καθίσω τὸ καπέλλο μέσ' τὰ μάτια του, ἀλλ' ἐφοβόμην μὴ πάγῃ καὶ κλαυθῇ εἰς τὸν Ἀλφειὸν Πασσᾶ, κ' εὗρω τὸ διάβολό μου ἐκατάπηκ ὅταν χάπῃ τὴν ὕβριν, πλὴν ἠθέλησα κἀν νὰ μάθω τί πράγμα ἦτον αὐτὸ τὸ παλαιὸν κτίριον.

—Δὲν μὲ λέγεις, Μουσιού, τί εἶναι τοῦτο τὸ πρᾶγμα; τὸν ἠρώτησα.

—Ἐδῶ ἦτον ἡ πόλις Πασσαρῶν, μ' ἀπεκρίθη, ῥίψας συγχρόνως βλέμμα περιφρονήσεως ἐπάνω μου· παρὰ τὸ θεάτρον τοῦτο, ὑπῆρχεν ὁ ναὸς τοῦ Ἀρείου Διὸς, ὃν οἱ φιλοπόλεμοι Μολοσσοὶ ἐτίμων τὰ μέγιστα· ἐν αὐτῷ, μετὰ τινὰς ἐξελασμοὺς καὶ θυσίας, ὠρκίζοντο οἱ μὲν ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑπειρωτῶν πείσιν καὶ ὑποταγῇ εἰς τοὺς βασιλεῖς των, οὗτοι δὲ νὰ φυλάξωσιν ἀναισθητοὺς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Μετὰ τὴν τελετὴν ταύτην ἤρχοντο ἅπαντες εἰς τὸ θεᾶτρον τοῦτο, ἔνθα διὰ μουσικῶν ὁργάνων καὶ σαλπύγγων ἔσπερον τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν. Δὲν τὰ ἤξεύρεις σὺ αὐτά; ἐπρόσθεσεν ὅχι μὲ τόσον εὐγενῆ τρόπον ὁ φράγκος.

—Καὶ ποῦ νὰ τὰ ἤξεύρω; ἀπεκρίθη, ἐγὼ δὲν ἔμαθα γράμματα· ἄλλο πλὴν τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὀπλων δὲν γνωρίζω.

—Δυστυχεῖς ἄνθρωποι! εἶπε, ποῦ σὰς κατήνησεν ἡ δουλεία!

—Καὶ δὲν μὲ λέγεις τί σὲ χρησιμεύει, τὸν ἠρώτησα, τὸ λιθάρι;

—Ἀντί νὰ μὲ ἀποκριθῇ ὁ καλὸς σου φράγκος, ἀνέβη εἰς τὸ ἄλογόν του, τὸ ἐκέντησε καὶ ἐχάθη ἀπ' ἐμπρός μου.

—Σὲ ἠκούσαμεν, Σταῦρε, μὲ ὑπομονήν, εἶπεν ὁ Θεόδωρος, ἄφες τώρα καὶ σὺ νὰ τελειώσῃς ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν ὁμιλίαν του.

—Ἄς λέγῃ ὡς αὐρίον, ἀπεκρίθη ὁ Σταῦρος στραφείς πρὸς τὴν λίμνην.

—Ὁ κιλῶνδος τέλος πάντων ἀνέβη, ἐπανελάθεν ὁ Ὀδυσσεὺς, μ' ἐπλησίασε, μ' ἐκύταξεν ἀσκαρδευκτί, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐνέφανινον μελαγχολίαν καὶ συμπάθειαν.

—Πόσον ἐτῶν εἶσαι; μ' ἐρώτησεν.

—Ἐκκοσκισκώ, τὸν ἀπεκρίθη.

—Εἶσαι ὠκύπους;

—Δὲν τὸν ἀπεκρίθη, διότι δὲν ἐνόησα τὴν λέξιν· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπορίας τοῦ βλέμματός μου, ἐνόησεν ὅτι δὲν τὸν ἐκατάλαβα.

—ἔχεις ταχθεῖς τοὺς πόδας; μὲ εἶπε τότε.

—Ὁ Θεός, τὸν ἀπήντησα, ἐχάρισεν αὐτὸ τὸ προτέρημα εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ ὄρη καὶ νὰ ζοῦν ἐκεῖ ὡς ἀγρία θηρία, ἀποφεύγοντες τοὺς ὄνυχας τῶν βαρβάρων τυράννων τῶν.

—Ἄπειρα ἔθνη, μὲ ἀπήντησεν ὁ λόρδος, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνέβλυσεν ἐν δάκρυ, ἀπειρα ἔθνη ἐπάτησαν τὴν ἱερὰν ταύτην γῆν, ἀλλ' ἅπαντα διήλθον καταστραφέντα. Ἐδῶ ἐγεννήθησαν οἱ Θεοί, οἱ Ἥρωες καὶ αἱ Μοῦσαι· ὁ οὐρανὸς τῆς εἶναι σμαράγδινος, ὁ ἥλιος χίνει χειμάρρους φωτὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς, καὶ οἱ ἑσπεροὶ τὴν δροσίζουσιν, ἐνθ' τὴν γῆν ἡμῶν καλύπτει παχὺ οὐμίχλη καὶ γνόφος· ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ γῆ τῆς περὶ νότιας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ὡ φίλε μου! εἰς τὸ πρόσωπόν σου ἐπεκράτησεν ἡ ἑλληνικὴ ὠραιότης, πλήρης χάριτος ἀκατανοήτου. Ὡ Ἑλλάς! πόσον σὲ ἀγάπησα! Ὡ γῆ κάλλους, χαρίτων καὶ τερπνότητος! Ὡ... Καὶ νῦν δάκρυα ἔρρευον ἐπὶ τῶν παρειῶν σου.

—Πῶς ὀνομάζεσαι; ἐξηκολούθησεν ὁ λόρδος μετὰ μικρὰν σιγὴν.

—Ὀδυσσεύς, ἀπεκρίθη.

—Ὀδυσσεύς! ἀνέκραξεν ἐνθουσιωδῶς, Ὀδυσσεύς! καὶ ἤρξατο ν' ἀπαγγέλλῃ μεγαλοφώνως εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν ἀλλ' ἀκατανόητον εἰς ἐμέ· τίποτε ἄλλο δὲν μ' ἔμεινεν εἰς τὴν μνήμην εἰμὴ αἱ λέξεις καλὴν Ὀδυσσεύς.

—Ὡ φίλε μου Ὀδυσσεῦ, εἶπεν ὁ Θεόδωρος, πόσον πνεῦμα ἔχεις, πόσας χάριτας! τρέχεις ὡς νὰ ἔχῃς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας, λαλεῖς ὡς ῥήτορας, ἔχεις μνημονικὴν μέγα, ἀνδρίαν, τίποτε δὲν σὲ λείπει.

—Ἄφες αὐτὰ, Θεοδώρην, καὶ ἀκουσε. Ὁ λόρδος μ' ἐνθουσίασε καὶ ἐμέ, διότι ὅταν τὸν ἔβλεπα νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος μὲ δάκρυα, μ' ἐφαίνετο ἄγγελος πρόδρομος τῆς ἐλευθερίας μας· ἔκτοτε ἐγέμισεν ἡ καρδία μου ἐλπίδα καὶ θάρρος, ὅτι θὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς βασιλείον.

—Ἐξακολούθησε νὰ ζῆς, Ὀδυσσεῦ.

—Μὲ συμφωνίαν ὅμως νὰ μὴ μὲ διακόπῃς.

—Πόσον ὠραία ὁμιλεῖτε τὴν γλῶσσάν μας! εἶπα εἰς τὸν λόρδον.

—Ἐσπούδασα, μὲ ἀπεκρίθη, τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Σκωτίας, καὶ μισοιναρίος τις μ' ἐδίδασκε καὶ τὴν νέαν, τὴν ὁποίαν ἔμαθα εὐκόλως βοηθούμενος ἀπὸ τὴν παλαιάν, μὴ εὐρὼν κάμμιαν μακρυὴν ἀπόστασιν τῆς μᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ἐπειτα ἔλθων εἰς τὰς Ἀθήνας, διέμεινα ἐκεῖ ἕν ἔτος νὰ γυμνασθῶ καλλιτέρας.

—Πρὶν προχωρήσωμεν, εἶπα, θὰ σὰς παρακλήσω καὶ ἐγὼ νὰ μὲ εἰπῇτε τὸ ὄνομά σας.

—Βύχρηστος, μ' ἀπεκρίθη ὀνομάζομαι λόρδος Βαΐρων. Καὶ συγχρόνως ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ κόλπου του χαρτοφυλάκιον μ' ἐνεχείρισε μικρὸν γραμματίον, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ νὰ τὸ κρατῇς καὶ ἐγγράφως πρὸς ἐνθύμησιν.

—Ἀλλ' ἐγὼ, τὸν ἀπεκρίθη, δὲν γνωρίζω τὰ ἀγγλικά, πῶς θὰ τὸ ἀναγνώσω;

—ἔχεις δίκαιον, καὶ διὰ μολυβδοκοινδύλου ἐγραψεν ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου μέρους καὶ ἑλληνικά τὸ ὄνομά του.

—Σὰς εὐχαριστῶ κατὰ πολλὰ, μιλῶντος.

—Ἰσως μίαν ἡμέραν ἐνταμιωθῶμεν εἰς καλλήτερον μέρος, ἐπανελάβε, τώρα δὲ προχωρήσωμεν.

Ἀπέναντί μας ὑπῆρχε τεῖχος τέσσαρας περίπου πήχεις ὑψηλόν, ἐκ μεγίστων λίθων, ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ βουνοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι κατὰ κρημνον, φραττόμενον ὑπὸ βράχου γιγαντώδους, κεκοιμημένου ὡς τεῖχος φρουρίου. Ἐκεῖ ἔνθα ἰστάμεθα καὶ ἔνθα ἤρχετο τὸ τεῖχος, ὑπῆρχε θύρα μεγίστη ἀνεῦ ἀνωφλίου, ἡ δὲ θύρα αὕτη εἶναι τὸ τέρμα τοῦ τεύχους ἀπολήγοντες πρὸς μεσημβρίαν. Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς θύρας ὑπάρχει μικρὸν ἐπίπεδον ἐπὶ βράχου κεκοιμημένου καὶ τούτου καλέσεται, ὥστε καθίσταται ἀδύνατος ἐκεῖθεν ἡ ἀνάστος.

Ὁ λόρδος ἐστάθη ἱκανὴν ὥραν ἐνταῦθα περιεργαζόμενος τὰ πέριξ, ὥστε ἔλαβα εὐκαιρίαν νὰ τὸν ἐρωτήσω, τί ἄρα εἶναι τὸ τεῖχος τοῦτο, τὸ ἐκ τοιούτων παρμεγίστων καὶ ἀκανόνιστων λίθων συγκείμενον.

—Εἶναι, ἀπεκρίθη, τὸ πρῶτον περίφραγμα τῆς πόλεως, ἥτις καίτι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ. Τὰ τοιαῦτα τεῖχη ὀνομάζονται κυκλώπεια, ὅχι διότι τὰ ἔκτισαν οἱ μυθολογούμενοι Κύκλωπες, ἀλλὰ διότι εἶναι ἔργα τῆς πλέον ἀρχαιοτέρας ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἑλλήνων, τὴν ὁποίαν παρὰ τὸν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ Φοίνικας, καὶ ἀκολούθως ἐκάνονσαν διὰ τῆς ἐπιστήμης, καὶ διὰ τῆς εὐφυΐας των κατέστησαν θαυμασίαν ὑπὸ ῥυθμοὺς πλήρεις κάλλους ἀρμονίας καὶ χάριτος.

Προχωρήσαντες ὀλίγον εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ὁδόν, ἡ μᾶλλον μονοπάτιον, βαδίζοντες παραλλήλως πρὸς τὰ ἔλη. Ἐκ διαλειμμάτων εἰς θέσεις βελάς ἀπηντῶμεν ἐρείπια τεύχων ὡσαύτως κυκλωπείων. Πλησιάζοντες εἰς τὴν μονὴν διηλθόμεν διὰ δάσους δρυῶν, περικυκλουσάν ἅπασαν τὴν θέσιν ἐκεῖνην, μέχρι τῶν ἑλῶν τῆς λίμνης. Ὁ ἱερούμενος μᾶς ὑπέδειξε πρὸς τῆς θύρας τῆς Μονῆς, μᾶς προσέφερε ῥακὴν καὶ σῦκα ξηρά, καὶ μᾶς προσεκά-

λεσε ν' ἀναβῶμεν εἰς τὰ καλλία· ὁ λόρδος ὅμως εὐχαριστήσας νὰ καθίσῃ εἰς τὴν αὐλήν, καὶ μετὰ μικρὰν ἀνάπαυσιν, περιῆλθε περιεργαζόμενος λεπτομερῶς ὅλα τὰ μέρη ὡς καὶ αὐτὸν τὸν μικρὸν ναόν, ἀρχιτεκτονικῆς μὲν βυζαντινῆς ἀλλ' ἀσημάντου. Ἐξελθόντες ἐκ τῆς μονῆς ἀνῆλθον εἰς τὴν πόλιν διὰ μονοπατίου ὁμαλοῦ, ἀλλ' ἀνωφερὸς ὑπὸ πλεῖστον ἐλιγμῶν χαραιομένου ἀναβάντες εὐρέθημεν ἐντὸς ὁροπεδίου ἡ μᾶλλον ἐπιπέδου, κατέχοντος ἅπασαν τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, πλήρους ἐρείπίων· τὸ τεῖχος συνέχετο, ἀλλὰ κατεφθαρμένον πανταχόθεν, ὥστε μόλις εἰς μέρη τινὰ εἶχεν ὕψος δύο πήχεων. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ἠγείροντο δύο πύργοι ἐρείπωμένοι ἐν μέρει, ἐν μέρει δὲ ἰστάμενοι ἀκέραιοι, καὶ ἐν τῇ μέσῃ αὐτῶν ὑπῆρχεν ἀστεγὸς πύλη, δι' ἧς ἀνῆρχοντο, ὡς μ' ἔλεγεν ὁ λόρδος, ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πεδιάδος ἐγκαρσίως οἱ ποτὲ καίτοι τῆς πόλεως ταύτης. Μίαν ἄλλην θύραν ἀπηντῆσαμεν πρὸς τὸ ἀνατολικόθεν μέρος, ἀλλ' ἐξ ὀκλήρου ἐρείπωμένην. Ὁ λόρδος περιῆλθε σιωπηλῶς τὰ ἐρείπια, καὶ μετὰ μεγίστης λεπτομεροῦς παρατηρήσεως τὸ τεῖχος· εἶτα ἔλθων ἀνέβη ἐπὶ τινῶν ἐρειπίων, ὧν οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκ λίθου τετραγώνου πελεκημένου. —Ἐδῶ ἦσαν, μὲ εἶπε, πάλαι τὰ θεμέσια καταστήματα. —Καὶ ἐξαγαγὼν βιβλίον ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ ἤρχισε νὰ ἀναγινώσκῃ. Μ' ἐφάνη δὲ ὡς νὰ ἐξώρμιζε τὰ ἐμφαυόμενα ἐν τοῖς ἐρείπιοις τούτοις πνεύματα. Ἐνθ' ὁ λόρδος ἀνεγίνωσκεν, ἐγὼ δὲ ἐχόρταινα τὸ θαυμάσιον θέαμα τὸ ὅποιον ἐξετυλίσσετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς παρίστατο ὡς προμαχὼν τῆς Ἠπειροῦ ὁ Πίνδος, πρὸς μεσημβρίαν τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας, ἐφ' ὧν ἔκαιο πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν τὸ καλλυγναικὸν καὶ ὑπερήφανον Σούλιον, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τούτων ἡ κτηνοτρόφος τῆς Μολοσσίας χώρα, καὶ πρὸς τὴν δύσιν, ἡ ἐγγελοτρόφος λίμνη καὶ τὰ Ἰωάννινα εἰς σχῆμα δικεφάλου ἀετοῦ, ἐτοίμου ν' ἀνατείλῃ τὰς πτέρυγας του καὶ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὰ αἰθέρια ὕψη, εἰς δὲ τὸ βάθος τῆς ἀπεράντου κοιλάδος τὰ ὄρη τῆς Χαονίας, ὡς οὐμίχλη κατὰ πικνός. Ἡ ἀμίμητος αὕτη σκηνογραφία μ' ἐπροξένησε τοιαύτην γλυκεῖαν ἐκστασιν, ὥστε μόνη ἡρῶνὴ τοῦ καλοῦ μου λόρδου ἐδυνάθη νὰ μ' ἐξυπνίσῃ.

—Βλέπεις, Ὀδυσσεῦ, τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο θέαμα; τίς ὁ δυνάμενος ν' ἀντείπῃ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τὸ προτέρημα τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ; Τί ὠραία θέσις! Οἱ κτίτορες τῆς πόλεως ταύτης ἵνα μὴ ἐγκαταλίψωσι τὴν εὐφορίαν καὶ καὶ ὅλα πλουτοῦσαν ταύτην γῆν, ἀλλὰ φυσικῶς νοσώδη διὰ τὰ πέριξ αὐτῆς ἔλη, ἐξελέξαντο τὴν θέσιν ταύτην, ἐφ' ἧς φιλοδόμησαν τὴν πόλιν των, ἵνα πνεύμα καθαρόν ἄερα, τερπόμενοι ἀπὸ τοιαύτην μεγαλοπρεπῆ θέαν, καὶ ὑπάρχοντες ἐν ὁχυρῷ τόπῳ, ἐναντίον ἐπιδρομῆς ἐχθρικής, ἔχοντες τὴν κατάβασιν καὶ ἀνάβασιν ὁμαλὴν καὶ εὐκόλῃν πρὸς μετακλίσεις καὶ τῶν βαρυτάτων πραγμάτων, καθὼς βλέπεις τὴν μεταξύ τῶν δύο πύργων θύραν.

— Πόλις πόλις ἄρά γε ἦτον αὐτή; τὸν ἠρώτησα.
— Ἡ Δωδώνη, φίλε μου, ἀπεκρίθη, πόλις ἀρχαιοτάτη, ὡς ἀναφέρουσι πολλοὶ συγγραφεῖς Ἕλληνας, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Ὅμηρος· τὰ δὲ κυκλώπεια τεῖχη τῆς μαρτυροῦντι ὅτι ἦτο πόλις προμηθευική· ἐνταῦθα ὑπῆρχε τὸ Μαντεῖον τοῦ Δωδωναίου Διός, τὸ ἀρχαιότερον ὅλων τῶν μαντείων. Ἰδοὺ ἡ Μολοσσία χώρα περὶ ἡμᾶς, ἥτις ἐκεῖτο, κατὰ τὸν Πίνδαρον, Ἀπολλοδώρου, Στράβωνα καὶ Στέφανον Βυζάντιον, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἠπείρου. Τὴν γὰρ ταύτην κατώκησαν πρῶτοι οἱ Κυρήνιοι, ἀπόγονοι τοῦ Πυρρῶν υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως, ἐλθόντες μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς Τροίας μετὰ μῆας Μυρμηδόνων ἀποικίας, καὶ στήσαντος ἐνταῦθα τὸ βουλαιὸν του. Πλοῦτος πρὸς ὀλίγον τὸν Ἰγούμενον καὶ τοὺς χωρικοὺς, ὅταν τοὺς ἠρώτησα τί πόλις ἄρά γε νῦν ἦτον αὕτη, ἀποκριθέντες, ὅτι ἀπὸ τῶν γονεῖς των ἔκουν ὅτι εἶναι ἡ χώρα τοῦ Πυρρῶν, καὶ ὅτι καὶ μέχρι σήμερον οὕτω τὴν ὀνομάζουσιν οἱ περίεχαι. Τινὲς θέτουσιν ἄλλα γὰρ τὴν Δωδώνην, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Πουκεύλις, εἰς τὴν θέσιν τὴν ὀνομαζομένην Προκύνειαν, ἀλλ' εἰς τὴν θέσιν ταύτην οὐτε ἔχνος ἐραιπύου φαίνεται. Ἄν τουλάχιστον τὴν ἐθετο εἰς τὸ ἐκεῖθεν μέλαν καὶ ἡμίσειαν ὄραν ἀπέχον Γαργιχάκι, ἐνθα φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἐπιθανολογεῖται καὶ ἡ εἰκασία του.
— Πρεῖς βοιωτὸν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡρόδοτου καὶ τοῦ Στράβωνος καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς θέσεως, λαμβανόμεν τὸ ὄριον ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ Δωδώνη πρῶτον, διότι ἐκεῖτο ἐπὶ τῆς Μολοσσίας χώρας· δεύτερον διότι ἐκεῖτο πλησίον ἑλλῶν καὶ ὁ ναὸς ἐντὸς δάσους· δρυὶν τρίτον, διότι ἐκεῖτο ἐπὶ τοῦ Ὑμέρου. Στρέψε τὰ βλέμματά σου πανταχόθεν καὶ εἰπέ μοι, ἐὰν τὸ ὄρος τοῦτο συνήχεται μὲ καὶν ἄλλο; Τὸ βλέπεις; εἶναι μεμονωμένον ἐντὸς τῆς πεδιάδος καὶ ὡς ἀληθὲς τόμαρος (κοφιδί) πάντοθεν τετραμημένον.
— Ναί τ' ὄντι, ἀπεκρίθη, ὁμοιάζει τεύρον πυρμαγίστον ἱσταμένον ἐπὶ τῶν ποδῶν τοῦ ἐν τῇ μέσῃ τῆς πεδιάδος, ἔχοντα παραλλήλως τὴν λίμνην, καὶ φέροντα ἐπὶ τῶν ὤμων του τὴν πόλιν.
— Ὁραία καὶ εὐφυής, Ὀδυσσεῦ, παρομοίωσις.
— Ἐλθέ, φίλε μου Ὀδυσσεῦ, πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ ἀνατολικοῦ τεύχους. Βλέπεις ἐκεῖ κάτω βράχον διὰ χειρὸς τεχνίτου κεκομμένον ὡς τοῖχον οἰκοδομῆς; τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἀπὸ ἐπληρώθη ἡ κορυφὴ αὕτη δι' οἰκοδομημάτων, πολλαπλασιασθέντες οἱ κάτοικοι, κατέβησαν εἰς τὸ κακλιμένον αὐτὸ ὄριον ὅρῃς ἐπίπεδον, καὶ ἐκτίσαν καὶ ἐτέραν πόλιν, ἔχοντες τὴν παλαιάν ὡς ἀκρόπολιν ἀπέραντον, αὐλιζόμενοι διὰ τῆς μετὰ τῶν δύο πυργῶν θύρας. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἱστορία ἀναφέρει, ὅτι ἡ Δωδώνη ἤματις μεγίστη καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.
— Τώρα εὐλογῶ τοὺς πόδας μου, εἶπα εἰς τὸν λόρδον, ὅστις ἐγενετο ἀφορμὴ νὰ ἔλθω ἐδῶ καὶ νὰ μάθω τὰς πράξεις.
— Δὲν σ' ἐννοῶ τί μὲ λέγεις, ἀπεκρίθη ὁ λόρδος, τί ἔχουσι νὰ κάμωσιν οἱ πόδες σου εἰς τὴν

διήγησιν ταύτην, ἐνῷ μόνον τὰ ἴδια εἶναι χοήσιμα;
— Τώρα τὸ μυνθάνετε, τὸν ἀπάντησα. Ὅταν ὁ Ἄλῃ Πισσῆς ἐξέρχεται ἐφίππος, διατάσσει τινὰς ἐξ ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων νὰ προπορεύωνται. Μίαν ἡμέραν ἐπροπορεύθη ἐγὼ· ὁ τύραννος ἤθελε νὰ με δοκιμάσῃ, καὶ ἐκέντησε τὸ ἄλογόν του, τὸ ὅποιον ἔτρεχεν ὅσον ἐδύνατο· ἔτρεχα καὶ ἐγὼ συγχρόνως, ἀλλ' ἐπτάθῃ ἀδύνατον νὰ με προφθάσῃ ἢ νὰ με καταπονήσῃ· ἐκτοτε δὲν μ' ἀφίει ἔσυχον. Ὅταν θὰ στείλῃ τινὰ μακρὰν τῆς πόλεως, στέλλει ἐμὲ, διὰ τοῦτο καὶ μὲ διέταξε νὰ ἔλθω μαζὺ σας.
Ὁ λόρδος ἐξεκαρδίσθη γελῶν ὅταν ἤκουσε τὴν παράδοξον ταύτην ἐξήγησιν, καὶ ἔπειτα μὲ εἶπεν·
— Εἰς αὐτὰ λοιπὸν σ' ἐννόησα ὡκίποδα, καὶ ἂν ἦσο εἰς τὴν πατρίδα μου ἤθελας λάβει τὸ πρῶτον βραβεῖον ἐν τοῖς ἵπποδρομίοις.
— Καὶ πῶς, ἔκραξα, μὲ ἐκέντησε ἵππον;
— Διόλου, φίλε Ὀδυσσεῦ, ἔχουσι καὶ ἵπποδρομὴ τῶν πεζῶν, ἢ μάλλον πεζοδρομία.
Τότε ἐκάθησεν ἐπὶ ἐνὸς λίθου, καὶ ἔγραψεν ἀρετὰς σημειώσεις ἐντὸς τοῦ χαρτοφυλακίου του.
Ἀπὸ δὲ ἐτελείωσε, τῷ εἶπα·—Τώρα σὺς περὶ καλῶς νὰ μὲ δείξετε καὶ ποῦ ἦτον ὁ ναὸς τοῦ Δωδωναίου Διός.
— Μετ' ὀλίγον θέλω σὲ εὐχαριστήσῃ, ἀπεκρίθη.
Εἰ.
Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων λεπτῶν εὐρέθην ἐνὸς τῶν θυρῶν τοῦ μοναστηρίου.
— Ἰδοὺ ἡ θέσις, εἶπεν ὁ λόρδος, ἐφ' ἧς ὑπῆρχεν οἰκοδομημένος ὁ ναὸς τοῦ Δωδωναίου Διός. Ὅλην αὐτὴν τὴν περιοχὴν, ὡς καὶ τὸ ἐμβαδὸν τῆς Μολῆς κατέχον ὁ σῆμας. Ἐν τῇ μέσῃ ὑπῆρχεν ὁ ναὸς καὶ πρὸ αὐτοῦ ἡ ἱερὰ δρυς, ἥτις βεβαίως ἀπεκόπη, καὶ σὺν αὐτῇ ἄλλαι πολλαί, ἵνα οἰκοδομηθῇ ἡ μονή. Βλέπεις κεκομμένους γύρωθεν τοὺς βράχους ἐπίτηδες πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἐπιπέδου τοῦτου κατὰ τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους· βλέπεις τὸ πέριξ ἡμῶν ἐκ δρυὶν δάσος. Τί λέγεις; ἀπὸ ἡμᾶς μέχρι τῶν ἑλλῶν ὑπάρχει τεσσαράκοντα βημάτων ἀπόστασις.
— Βεβαίως, ἀπεκρίθη, ὄχι περισσότερα.
— Ἀκολουθεῖ μοι.
Καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν περίβολον τῆς μονῆς.
— Ἐδῶ ἐνθα σήμερον κείται ὁ ναὸς τοῦ προδρόμου, ἐξηκολούθησεν ὁ λόρδος, ἔκτετο ὁ τοῦ Διός, ἐν ᾧ καὶ τὸ Μαντεῖον ὑπῆρχεν. Καταστρέφοντες οἱ χριστιανοὶ τοὺς ἐθνικοὺς ναοὺς, οἰκοδομοῦντες εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν χριστιανικοὺς, ἀφιεροῦντες αὐτοὺς εἰς ἁγίους ἔχοντας ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τοὺς τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τῆς Ἀθήνας μετεσχημάτισαν τὸν ναὸν τοῦ Θεσέως εἰς τὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τὸν τοῦ Ἑλέως, εἰς τὸν τῆς Ἑλεούσης, τὸν τοῦ Ἀρεως εἰς τὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὸν τοῦ Διὸς Σωτήρος εἰς τὸν τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ. Οὕτω καὶ οἱ καταστρέψαντες τὸν ναὸν τοῦ Δωδωναίου Διός

βυζαντινοί, καὶ οἰκοδομήσαντες τὸν μικρὸν τοῦτον, ἀφίερσαν αὐτὸν εἰς τὸν Πρόδρομον, τὸν προσηγορευόμενον τὰ μέλλοντα. Τὸ ὄρος τοῦτο εἶναι μυστηριώδες.
— Ποῦ εἶναι αἱ σχισμαὶ τοῦ ὄρους, ἐξ ἧν ἐκρέει ἀπὸ καὶ ἀκούεται ἤχος καταρρέοντων ὑδάτων; ἠρώτησεν ὁ λόρδος τὸν Ἰγούμενον.
— Ὀλίγον παρέκει, ἀπεκρίθη ὁ Ἰγούμενος. Καὶ μᾶς ἔδειξε διαφόρους σχισμὰς, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσήλασε πρῶτον τὸ ὄριον τοῦ λόρδου, καὶ ἔπειτα ἀποχωρήσας μ' ἔκαμε νύκτα νὰ πλησιάσω. Εἰ πόσον ἐξεπλάγην ἀκούσας τὸν ἦχον τῶν καταρρέοντων ὑδάτων! μ' ἐράνη, ὅτι ἱστῶμαι ἐπὶ ἀδύσῃ, ἔχοντες κάλυμμα τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ἐπάτουν οἱ πόδες ἡμῶν. Ὁ ἐκρέων θιαῖς ἀπὸ μὲ ἠνάγκαζε ν' ἀποχωρήσω. Τὴν αὐτὴν ἀπόπειραν ἐκάμειν εἰς διάφορα μέρη, καὶ πανταχοῦ ὁ αὐτὸς ἦχος, καὶ ὁ ἐκρέων βλαῖος ἀήρ.
— Πόθεν, εὐγενέστατε, ἠρώτησεν ὁ Ἰγούμενος, ἐγνώριζετε τὸ περιστατικὸν τοῦτο;
— Πολλοὶ συμπατριῶταί μου περιηγήθησαν τὸν τόπον ταῦτον καὶ ἔγραψαν περὶ αὐτοῦ.
— Τί ἄρα γε νὰ ἦναι ἡ βοή αὕτη; ἐπερώτησεν ὁ Ἰγούμενος, μήπως ἔχη μέσα του τὸ ὄρος κανένα ποταμὸν;
— Ὅχι, τὸ ὄρος τοῦτο εἶναι μέγιστος ὄλος περμαγίστου σπηλαίου, ὁμοῖος μὲ χονδρὸν φλοιὸν, ἐνθα χωνεύουσι τὰ περισσεύοντα τῆς λίμνης ὕδατα, τὰ ὅποια καταποντίζονται εἰς βόθρον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου βαθύ, ἀνακινουσι τὸν ἀνεμον, ὅστις πιεζόμενος ἐξέρχεται θιαῖς διὰ τῶν σχισμῶν· ἐδῶ πλησίον πρέπει νὰ ἦναι, πάτερ, ἡ καταβόθρα.
— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ Ἰγούμενος, ἐκεῖ κάτω, ὅπου φαίνεται ὁ διὰ τῶν καλαμῶνων χωριζόμενος αὐλαξ, ἐκεῖθεν ἤρχετο τὸ ὕδωρ εἰς τὴν καταβόθραν.
Ὁ λόρδος μ' ἐνευσε νὰ καταβῶμεν, καὶ μετ' ὀλίγας στιγμὰς εὐρέθην ἐμπροσθεν αὐτῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἀχνὲς στόμα, κατέπινε μὲ πάταγον τῆς λίμνης τὰ ὕδατα.
— Βλέπεις, μὲ εἶπε ὁ λόρδος, πόσα πράγματα καλίστων μυστηριώδεις τὸ ὄρος τοῦτο, ἐν ἐποχῇ μάλιστα ὅτε ἡ δαισιδαμονία κατεκυρίευσεν τὸν ἀνθρώπινον πνεῦμα; Ποίαν καταλληλοτέραν θέσιν ἐδύνατο νὰ εὐρωσιν οἱ ἀπατεῶνες ἱερεῖς τῶν εἰδώλων πρὸς καθίδρυσιν μαντείου, ἵνα ἐκμεταλλεύσασιν τὴν μωρίαν τοῦ πλῆθους; Τὸ δάσος τῶν δρυὶν, τὸ μυστηριώδες ὄρος, ἡ ἀποψὶς τῆς λίμνης καὶ τῶν πέριξ πεδιάδων, ὁ ἐκτεταμένος ὀρίζων, ἡ προσέγγις μῆς ἐπισήμου πόλεως, ὅλα ταῦτα ἐχορήγουν ἀπειρα μέσα πρὸς ἀγνορίαν. Ἰερεῖς τις ἐλθοῦσα ἐξ Αἰγύπτου, ἐνθα ἡ ἱεροκρατία ἐδέσποζε, λευκὰ ἐνδεδυμένη, κατὰ τὴν ἱερατικὴν τάξιν τῆς πατρίδος τῆς, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς λαοὺς νὰ μυθολογήσασιν, ὅτι λευκὴ περιστρεφάμενη ἐξ Αἰγύπτου ἐνεφώλευσεν εἰς τὸ Μαντεῖον, αἰνιττόμενοι τὴν τε ἀγνοίαν αὐτῆς ὡς παρθένου, καὶ τὸ τῆς ἐνδυμασίας λευκῆς.

Διελθόντες διὰ τοῦ δάσους τῶν δρυὶν ἀνέβημεν εἰς τὴν μονὴν ἵνα προγευματίη ὁ λόρδος· ὁ καλὸς μας Ἰγούμενος τῷ εἶχεν ἐτοιμάσει ἐξαιρετικὸν πρόγευμα.
— Ἀδελφε Ὀδυσσεῦ, εἶπεν ὁ Σταῦρος, καὶ κόφρα ἂν ἦτον ἡ κεφαλὴ σου, πάλιν δὲν ἤθελε χωρέσει ὅσα μᾶς εἶπες· πῶς διάβολο τὰ ἐνθυμῆσαι καὶ τὰ διηγῆσαι ὡς δάσκαλος! Ἐγὼ, ἀπ' ὅσα μᾶς εἶπες, ἂν μὲ εἶπῃ κανεὶς νὰ τοῦ τὰ εἶπω, ἤντε μὴ δὲν θὰ ἐνθυμῆθῃ.
— Ἔχεις δικαίον, ἀπεκρίθη ὁ Ὀδυσσεῦς. Ὅταν ὁ λόρδος ἐκάθησε νὰ προγευθῇ ἐπροσκάλεσε καὶ ἐμὲ νὰ συμπράγωμεν· ἐγὼ θύμω τὸν παρεκάλετο νὰ με συγχωρήσῃ καὶ νὰ μὲ ἀφίει νὰ κάμω κατὰ τὴν πολὺ ἀναγκαίαν. Ἀνέβην λοιπὸν εἰς τὰ κελλία, ἔδρα τὸν διάκονον Ἀγάπιον, μαθητὴν τοῦ Παλίδου, καὶ μὲ τὰ ἔγραψεν ὅλα εἰς δύο κόλλας χαρτί, βοηθήσας αὐτὸν διὰ τοῦ μνημονικοῦ μου.
— Ἔτσι δὲ πέ, ἀνέκραξεν ὁ Σταῦρος γελῶν, ἀλλῶς ἐσὺ σαι γὰρ δάσκαλος!
— Ἄς τελειώσωμεν, εἶπεν ὁ Θεόδωρος, πλησιάζει νὰ νυκτώσῃ.
— Ἐτελειώσωμεν, ἀπεκρίθη ὁ Ὀδυσσεῦς. Ἀπὸ ἐξῆλθον τῆς Μονῆς, ὁ λόρδος μ' ἔδειξεν ἐν τειμαχίαν τεύχους παλαιῦ πρὸς τὴν δυτικὴν ὁδὸν πλουρὰν. Ἰδοὺ, μὲ εἶπε, μέρος τοῦ σπηλαίου τοῦ ναοῦ σκιδν εἰς μαρτυρίαν. Εἰσελθόντες εἰς τὸ πλουρὸν ἐξεσπάρθη τὸ χαρτί μου καὶ τὸ ἀνεγίνωσκον.
— Τί ἀναγινώσκεις; ἠρώτησεν ὁ λόρδος.
— Ἐδῶκα τὸν διάκονον τῆς μονῆς καὶ μ' ἔγραψεν ὅσα μὲ εἶπετε, διὰ νὰ μὴν τὰ λησμονήσω.
Ὁ λόρδος μὲ παρεκάλετο καὶ τ' ἀνέγνωσκον μετὰ λόφῳ· ἡ χαρὰ τοῦ ὑπῆρξεν ἀκράττης.
— Λάβε, μὲ εἶπε διὰ νὰ μ' ἐνθυμῆσαι. — Καὶ μ' ἐνεχείρισε χρυσοὺν ἐγγυηρίδιον, τὸ ὅποιον ἔφερε κατωθεν τοῦ ἐπενδύτου του.
Ἰδοὺ ἐτελείωσα.
— Σὲ εὐχαριστῶ, Ὀδυσσεῦ, τῷ εἶπαν ὁ Θεόδωρος, μὲ διασκεδάσας μὲ τὴν ὥραιν διήγησίν σου, καὶ μ' ἐσώκωσας ἕνα μέγα βάρος, τὸ ὅποιον κάθεται εἰς τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὸ πρῶτ. Ἡ ἡμέρα μ' ἐράνη χρόνος, καὶ ἂν ἦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν μου ἤθελα κοῦψαι τὸν ἥλιον ἀπὸ τὰ μεσημέριον.
— Διατί τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ Ὀδυσσεῦς.
— Διότι ἔχω νὰ ἐκπληρώσω ἐν χρέος ἱερὸν.
— Τίς ἡξίει τί παλαβομάρας ἔβαλες εἰς τὸν νοῦν σου νὰ κάμῃς! εἶπαν ὁ Σταῦρος.
— Βρὲ ἀδελφε Σταῦρε, ἐσὺ εἶσαι ἕνας παρὰ τὸν ἀνθρώπου. Ὅ,τι καὶ ἂν κάμω θὰ τὸ ἐπικρίνῃς· τί διάβολο! δὲν κάμω καὶ καλόν;
— Προχθὲς σοῦ ἤλθε εἰς τὸν μυαλὸ νὰ δείξης τὸν Ἀράπη τοῦ Βελῆ-Πασά.
— Καὶ διατί νὰ μὴν τὸν δείρω, ὅταν βλαστῇ μὲ τὴν πίστιν μου τὸ ψωρᾶςυλον;
Ὁ Σταῦρος ἀντὶ ἀπαντήσεως ἐξεκαρδίσθη γελῶν, ἔπειτα τὸν ἐφίλησεν εἰς τὸ μέτωπον.
— Τώρα, Σταῦρε, θὰ μᾶς εἶπῃ ὁ Θεόδωρος τί ἔχει νὰ κάμῃ ἀπόψε, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεῦς.

— Καὶ διατί ὅχι; ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος. Ὅταν καταφρονῇται ἡ τιμὴ τῶν χριστιανῶν καὶ ὑβρίζεται ἡ πίστις μας δὲν πρέπει ν' ἀδιαφορῶμεν.

Ὁ Σταῦρος ἦτον ὀρθόκλος, ὥστε ἡ ὀμιλία τοῦ ἀδελφοῦ του τῇ ἐκέντησε τὴν περιέργειαν.

— Λέγε, Θεοδώρα μου, εἰπέ μου, ἀδελφοῦλι μου, τί τρέχει;

— Τί τρέχει; ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος, τί τρέχει; Ἀκούσατε νὰ μάθετε. Σήμερον τὸ πρῶτ' ἐκκλήθη εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ γασσαντάρη καὶ τὸν ἐπρόσμενα νὰ τὸν εἰπῶ μίαν παρρηγελίαν τοῦ Βελῆ Παῶλ, διότι δὲν ἦτον ἐκεῖ. Πιζούρετε ὅτι τὸ δωμάτιόν του εἶναι ἰσόγειον· ἐκαθήμεν πλησίον τοῦ παραθύρου, ἥκουα ὀμιλῶν ἐξωθεν εἰς τὴν αὐλήν, καὶ ἀπὸ τὴν φωνὴν ἐγνώρισα ὅτι ἦτον ὁ Σιλιχτάρ-Πόδας, ὅστις ἔλεγεν εἰς τὸν ἀδελφόν του — Πάλιν καινούριο μοῦτρο θὰ μᾶς φέρῃ ὁ Βεζύρης εἰς τὸ χαρέμι, κοντεύει νὰ τὸ κάμῃ βωμάϊκο. Σήμερον ἐκράζε τοὺς δύο δαμίους τοῦ τὸν Χούσα Πριμέτη καὶ τὸν Μοῦστο. Γιάφα καὶ τοὺς παρήγγειλε νὰ πάρουν τὴν μικρὰν λέμβον καὶ μόνον τὴν κοπιλατούνην ν' ἀπεράσουν ἀντικρὺ εἰς τὸν Πόρον, καὶ ἀφίονόντες τὴν ἐκεῖ εἰς τὴν ψάλιν τοῦ ξενοδόχου, νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ χωρίον Γότσιστα, ν' ἀρπάξουν τὴν θυγάτηρα τοῦ Νάσου Τέγου, νὰ τὴν φέρουν εἰς τὸν Πόρον εἰς τὰς τρεῖς τῆς νυκτός, καὶ ἐκεῖθεν νὰ τὴν ἐμῆλθουν εἰς τὴν λέμβον καὶ νὰ τὴν φέρουν εἰς τὸ Σαράγι ἀπὸ τὴν θύραν τῆς λίμνης. Βλέπετε, δὲν ἐμπιστεύεται νὰ στείλῃ Τούρκον διότι ἤξευρε τὴν κατακραυγὴν ἢ ὅποια γίνεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐξ αἰτίας ὅπου ἐγέμισε τὸ χαρέμι ἀπὸ χριστιανῶν καὶ καταφρονεῖ τὰς Τούρκας· χριστιανούς δὲν στέλλει διότι φοβέται.

— Καὶ πῶς διάβολο τὰ ἔμαθες; εἶπεν ὁ ἀδελφός του.

— Ἦμην ὀπισθεν τοῦ παραπετάσματος τῆς θύρας, καὶ ὅταν τὰ ἤκουσα ἔφυγα σὺν ξαφνισμένῳ λάφῳ.

— Ὡ τὸν δυστυχῆ πατέρα τῆς! εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς, πῶς ἔ' τανάθεμα τὴν ἔμαθεν ὁ ἀντίχριστος! Αὐτὴ ὀνομάζεται Δέσπω· τὴν ἴδα μίαν φορὰν διαβάνων ἀπὸ τὸ χωρίον τῆς· εἶναι ἡ ὠραιότερη κόρη τῆς Ἠπείρου.

— Καὶ τί ἡλικίαν ἔχει; ἠρώτησεν ὁ Σταῦρος.

— Πρέπει νὰ ἦναι δέκα ὀκτώ, ἕως δέκαεννέα ἐτῶν. Ὁ Σταῦρος ἤρχισε νὰ ξύρῃ τὸ μέτωπόν του, εἶτα στραφείς πρὸς τὸν Θεόδωρον εἶπε·

— Τί λοιπὸν θὰ κάμῃς, Θεοδώρα;

— Ὅλα τὰ ἔχω ἐτοίμα· ἀπόψε τὴν ἀρπάξω ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν κατακραμένων δαμίων.

— Ἠπίστα... αὐτοὶ θὰ σὲ μαρτυρήσουν.

— Καὶ μήπως εἶμαι τρελὸς νὰ τοὺς ἀφῇτω νὰ μὲ μαρτυρήσουν.

— Ἀμμή οἱ σύντροφοί σου ποῖοι εἶναι;

— Οἱ κοπιλάται οἱ ἴδιοι· μὴ μ' ἐρωτᾶτε περισσύτερον, τὰ πάντα ἔχω ἐτοίμα.

— Καὶ δὲν φοβεῖσαι μὴ σὲ μαρτυρήσουν καὶ αὐτοί;

— Τότε θὰ κρεμασθῶμεν μαζύ, διότι καὶ αὐτοὶ θὰ γείνουν συναίτιοι.

— Καὶ ἐγὼ θὰ ἔλθω μαζύ σου, εἶπεν ὁ Σταῦρος.

— Καὶ ἐγὼ, ἐπρόσθεσεν ὁ Ὀδυσσεύς.

K. ΡΑΜΦΟΣ.

(*Ἐπικαί τὸ τέλος.)

ΑΡΣΑΚΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ.

Τὸ 1835 ἔτος ὁ Ἰωάννης Κοκκώτης, ἐφημέριος τῶν κατὰ τὰς Κυκλάδας ἀρχαιοτήτων, ἔλεγε πρὸς τὸν γράφορα τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις, συγχρότως τότε διοικοῦντα τὸν τομὸν ἐκεῖνον, οὗ ἐὰν ποτε μετακαλέσθῃ εἰς Ἀθήνας, κατὰ τοῦν ἔχει ν' ἀπερωθῇ ἄλλος εἰς ἀνδρῶν παρθεναγωγείου, στοιχείου, ὡς ἔλεγε, ἀναπονεύτου εἰς τὴν ὀρθὴν κατάρτισιν πάσης κοινωνίας συγκροτουμένης ἐκ πολιτῶν ἐλευθέρων.

Πρὸ τῆς παραλεύσεως ἐνδὲς ἔτους ὁ Ἰωάννης Κοκκώτης μετακαλέσθῃ εἰς Ἀθήνας· μετακαλέσθῃ δὲ καὶ ἡμεῖς μετὰ μικρόν, εἵρομεν αὐτὸν ἀγωνίζομεν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Χάρης δὲ εἰς τοὺς ἀπρότους αὐτοῦ ἀγῶνας ὁ σκοπὸς εὐδόκησεν, καὶ πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν τὸ Παρθεναγωγεῖον τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς ἑταιρίας, διασπείρει σπινθὲρας καὶ φῶτα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀκμάζει ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ὑπὸ τῇ προστασίᾳ μάλιστα τῆς Μεγαλειότητος Βασιλείσσης καὶ διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς συνδρομῆς τοῦ οἰκοδομησαντος τὸ κατὰστημα Ἀποστόλου Ἀρσάκη, καὶ ἐπαγγέλλεται καρποὺς ἀφθονωτέρους καὶ μάλιστα ὁμιλεῖ.

Σήμερον, ὅτε ἀποκαταστάσης τῆς τε πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας, ὅτε οἰκοδομησάντες τὴν καλὴν καὶ ὑμῶσαντες τὸν ἄρτον ἡμῶν, δυνάμεθα νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν καὶ εἰς ἄλλα, δὲν ἐννοοῦμεν ὅπως οἱ κόποι καὶ ὅποια θυσιαι ἀπῆ- τοῦντο πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν εἰς ἔδρουν τοιοῦτου καταστήματος. Πάντες ἀνεκαιρέτως ἡμεῖς τότε ἐνδεεῖς, ἡ μάλιστα πάντες ἐντεροῦμεθα τοῦ ἐπιου- σίου· ἡ νεοσύστατος ἐκκλῆσις εἶχε νὰ θεραπεύσῃ μιο- ρας ἄλλας ἀνάγκας μάλιστα κατεπειγούσας, καὶ, διὰ τὰ ἴθι καὶ τὰς ιδέας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐνὰ- ριθμοὶ ἦσαν οἱ συναινοῦντες εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ γυναικείου φύλου.

Καὶ ἡμεῖς ὁ Ἰωάννης Κοκκώτης κατερίχθη διὰ καρτερίας πάσας ταύτας καὶ ἄλλας δυσκολίας, καὶ ἐπὶ τέλους συνήγαγεν ἡμῶς καὶ μικρὸν τινα κορασίαν ἀριθμὸν εἰς στερὸν καὶ πενιχρὸν κατώ- γειον, ἔκον ὁ μὲν ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν ἐπεκαλέσθῃ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ ταῦτα, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Μισηλ κατέδειξε πρὸς τοὺς δακρυότας ἀκουαὺς δι' ὀμιλίας παραινετικῆς τὴν

ἀφῆλται τὴν ἐκ τῆς ἐκπαίδευσιν τοῦ γυναικείου φύλου.

Τοιαύτη ἐν συντόμῳ ἡ ἀρχὴ τῆς Φιλεκαπαιδευ- τικῆς ἑταιρίας. Καὶ ὅτε ἐσχάτως παρασταθέντες εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν, παρεβόλομεν τὴν μεγαλοπρεπῆ αἰθουσαν τοῦ Ἀρσακείου, το- σαῦτα περιέχουσαν κοράσια ἐκ τε τῆς ἐντὸς καὶ τῆς ἐκτὸς Ἑλλάδος, πρὸς τὴν ταπεινὴν κα- λὺν ἐν ᾗ ἐγένοντο τὰ πρῶτα ἐγκαίρια, κα- τεβύθημεν μὲν ὑπὸ χαρῆς διὰ τὴν πρόδοτον, ἀλλὰ καὶ συνετρίβημεν τὴν καρδίαν διὰ τὴν ἀδικίαν τῶν ἀνθρώπων, διότι ὁ πρῶτος καταβα- λὼν τὰ θεμέλια τοῦ γυναικείου Παρθεναγωγείου, αὐτὸς εἰς δὲ καὶ αἱ σύζυγοι καὶ αἱ θυγατέρες ἡμῶν ὀφείλουσι τὴν ἰδίαν ἐκπαίδευσιν, ποσάκις ἀντὶ εὐγνωμοσύνης ὑβρίσθη, καὶ ἐπρωπηλακίσθη, καὶ λυμῶν ὀνομάσθη τῆς νεολαίας.

Αἱ ἐξετάσεις αὐταὶ ἤρξαντο τὴν 7 καὶ ἔληξαν τὴν 21 τοῦ Ἰουνίου, διαρκέσασαι ἡμέρας δεκα- πέντε. Ἐν τῷ διαστήματι δὲ τούτῳ τετράκις παρ- στάθη εἰς αὐτὰς ἡ Μεγαλειότης Βασιλίσσης, δι- κνύουσα οὕτω ἰδιόχουσαν μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἀ- γωγῆς τοῦ γυναικείου φύλου. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας καὶ πρὸ αὐτῶν, ὁσά- κισ ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης ἐκρευσεν ἡ ἀποστείλῃ τὸν λόγον πρὸς τοὺς διοικοῦντας τὸ Παρθεναγωγεῖον, εἰς δύο τιτὰ προσεκάλεσε κατ' ἐξαιρέτην τὴν προσοχὴν αὐτῶν, εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μαθητευομένων. Καὶ θαυ- μασία τῶνδε τῇ τοιαύτῃ μέριμνᾳ· διότι ἡ μάθη- σις ἀνευ ἀρετῆς δὲν εἶναι, ὡς καὶ οἱ πατέρες ἡ- μῶν ἔλεγον, σοφία ἀλλὰ παροργία.

Αἱ ἐξετάσεις τοῦ Ἀρσακείου, πολλαχῶς δι- παρθέτων ἐπ' ἐσχάτων, εἶτε διότι ἐν ὅρᾳ παρα- φορᾶς καὶ τὰ ἱεράτερα τῶν γενικῶν συμφερόντων θυσιάζομεν ἐνίοτε χάριν ἰδίου πάλους, εἶτε δι- ὅτι ἡ συγκοαρτία προθύμως ἐπαυλαμβάνεται καὶ ἀταλαιπώρως πιστεύεται, προσηνέοντο ὑπὸ οἰω- τοῦς ἀκαιστικούς· τὰ θυλλισθέντα εἶχε κατατα- ράξει καὶ τοὺς γοῆς καὶ τοὺς κηδεμόνας τῶν ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ, καὶ μάλιστα τοὺς κατὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν ἀλλοδαπήν, τινὲς τῶν ὁποίων ἡρμογήσαντες ὅτι καὶ οἱ διοικοῦντες αὐτὸ, ἐπὶ τὴν προεδρίαν ἀνδρὸς ὑπηρετήσαντος εἶπε τις καὶ ἄλλος τὴν παρίδω, εἶναι πατέρες, κατὰ χρέος καὶ κατὰ συνείδησιν φροντίζοντες ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ Ἀρσακείῳ κορασίων ὡς περὶ ἰδίων τέκνων, δὲν ἐδί- σταζαν νὰ παραδεχθῶν ὡς βέβαια ὅσα τοσάκις καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς διεσπείλθησαν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ εἰδομένην τινας μὴ συγκατα- ρεθόντας νὰ πιστεύωσιν ὅτι δυνατὸν νὰ ὑπάρῃ καχεκτρέχεια ἐπὶ τοσοῦτον σατανικῇ, ὥστε νὰ χαλκύνῃ πρὸς ταῖς ἄλλαις συγκοαρτίαις καὶ τὴν διὰ τύπου ἐκδοθεῖσαν ἐπίβουλον ἀγαθορίαν, τὴν σκοπὸν ἔχουσαν οὐ μόνον τὴν κατὰστρεφὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου ιδρύματος, ἀλλὰ καὶ τὴν προσβο- λὴν αὐτῆς τῆς τιμῆς ἐκατὸν καὶ τριάκοντα περί- που ἀθῶον κορασίων, εἰς ἃ ἀπεδίδετο τὸ κακὸν- θες ἐκεῖνο ἔγγραφο.

Ἐντυχὸς ὅμως ὁ ὀρθὸς τῶν Ἑλλήνων νοῦς, ἡ μετὰ πλειονοῦς ἐπιστάσεως παρατήρησις καὶ ἐρε- να τῶν ἐν τῷ Ἀρσακείῳ γυνομένων, αἱ ἐξετάσεις αὐταὶ ἐσπινέυσαν τὴν ἐπιβουλὴν καὶ μετέπει- σαν τοὺς ἀπατηθέντας.

Αἱ ἐξετάσεις, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς παρατηρή- νης ἐκθέσεως τὴν ὅποιαν ἀνέγνω εἰσηγητῆς τῆς ἐπὶ τῶν Σχολείων ἐπιτροπῆς Κ. Α. Μελάς τὴν 21 Ἰουνίου, ἐρώπων τῆς Μεγαλειότητος προστά- τος, τῶν ὑπουργῶν, καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐν τέ- λει καὶ ἄλλου πολυαριθμοῦ ἀκουατῆριον, ἀπέβη- σαν ἐν γένει εὐχάριστοι. Μαρθάνομεν δὲ καὶ τοῦτε ἐκ τῆς ἐκθέσεως ὅτι ἰδιαίτερα φροντὶς κα- ταβάλλεται εἰς τὸ νὰ κατασταθῶσιν αἱ μαθητευό- μιναι εὐπαιδευτοὶ μὲν τὴν ψυχὴν, ὡς ἔλεγε ὁ Θαλῆς, ἐμπειροὶ δὲ περὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τούτων καὶ ἡ περὶ τῶν λοι- πῶν φροντίς δὲν θέλει τελεσφορήσῃ κατὰ πάντα ἐὰν δὲν θεραπευθῶσι σπουδαιόταται τινες ἐλ- λείψεις τοῦ Παρθεναγωγείου, καὶ μάλιστα ἐὰν δὲν παύσωσι νὰ συνδιδάσκωνται καὶ νὰ συ- κοινοῦσιν τὰ ἐντὸς τοῦ καταστήματος διατώ- μενα κοράσια μετὰ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἔξω- θεν φοιτῶντων.

Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαιτοῦνται δαπάναι, εἰς τε- λειοποίησιν μάλιστα τῆς οἰκοδομῆς τοῦ καταστή- ματος καὶ προσθήκην μεγάλης αἰθούσης διὰ τὰ διδασκόμενα τὴν ἀλληλοδιδασκαλίαν, δαπάναι εἰς ἃς δὲν ἐκαρκοῦν οἱ ἐλάχιστοι καὶ τὸ χεῖρον ἀδέ- χασαι πόροι τῆς Ἑταιρίας. Καὶ ὅμως ἔχομεν πε- ποθήσιν ὅτι καὶ τοῦτο θέλει κατορθωθῇ τῇ κρα- ταυῇ προστασίᾳ τῆς Μεγαλειότητος Βασιλίσσης, τῇ προνοίᾳ τοῦ μεγαλύφροντος ἰδρυτοῦ, ἐκείνου διὰ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ ὁποίου λαμβάνεται τὸ Παρθεναγωγεῖον, καὶ τῇ γενναίᾳ συνδρομῇ τῶν ὁμογενῶν, ἐννοούτων ὅποια καὶ ὅπως ἢ ἐκ τοῦ- του ἀφῆλται πρὸς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, τὴν τε δού- λην καὶ τὴν ἐλευθέραν.

Ἰδοὺ ἡ ἐκθεσις τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἐπὶ τῶν Σχο- λείων ἐπιτροπῆς.

α Ἠνώπιον τῆς Σεβαστῆς ταύτης Ὁμηγύρεως, ἡν τιμῇ καὶ λαμπρύνει σήμερον ἡ παρουσία τῆς σε- πτῆς ἡμῶν Ἀνάσσης, τῆς Μεγαλειότητος Προστά- τος τοῦ Καθιδρύματος τούτου, ὀφείλω ἀκολουθῶν τὰ εἰρησμένα νὰ ἐκθέσω ἐν ὀνόματι τῆς ἐπὶ τῶν Σχολείων ἐπιτροπῆς ὅποια τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐναυσίων ἐξετάσεων, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν τέλευ- ταιαν δεκαπενθημερίαν ὑπέστησαν τὰ κοράσια τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου.

β Ἐκαστος ὑμῶν βεβαίως, Κύριοι, καὶ πᾶσα ἑλ- ληνικὴ καρδία ποθοῦσα τὸ εὐτυχέστερον καὶ λαμ- πρότερον μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀσμένως περιμένει κατ' ἔτος τὴν πανηγυρικὴν ταύτην ἡμέ- ραν, ὅπως πληροφορηθῇ τὴν πρόδοτον, τὴν ἀνάπτυ- ξιν, τοὺς καρποὺς τοῦ ἐθνικοῦ τούτου Καθιδρύμα- τος· διότι πάντες συνομολογοῦμεν καὶ ἀναγνωρί- ζομεν ὅτι τῆς πατρίδος ἡ εὐμερὶς κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτάται ἀπὸ τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν διάπλασιν τοῦ γυναικείου φύλου.

«Αἱ πρῶται ἀρχαί, αἰκανονίζουσαι ὁλόκληρον τοῦ ἀνθρώπου τὸν βίον καὶ ὅλας τὰς φάσεις αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν μητέρων κατὰ πρῶτον ἐνσπείρονται εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν τέκνων καρδίας, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἑλλειψὶς τῆς προσκυλιστῆς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς συνεπάγεται πάντοτε τὴν μαρμαρῶδη καὶ τὴν καχεξίαν τῶν κοινωνιῶν.

«Ὅταν λοιπὸν διὰ τοῦ Καθηδρύματος τοῦτου πληθυνθῶσι καὶ παρ' ἡμῶν αἱ εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι, αἱ φιλόπονοι καὶ φιλόκαλοι μητέρες, θέλουν πληθυνθῇ βεβαίως τότε καὶ τὰ εὐσεβῆ καὶ φιλόπονα, τὰ ἐνάρετα καὶ φιλόκαλα τέκνα. Μόνον δὲ τέκνα τοιαῦτα καὶ τὴν πατρίδα τῶν ὠφελούν καὶ δοξάζουν καὶ τοὺς θρόνους κραταῖον καὶ λαμπρύνουν.

«Ἐμφορῶνως λοιπὸν ὑπὸ τὴν κραταίαν σου αἰγίδα παρελθόντες, Μεγαλειστάτη Ἀνασσα, τὸν νέον τοῦτον Περθευόνα, ἐγερέντα ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου, ὃν ὁ μεγάλωνος Περικλῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνύψωσεν ἵνα ἀνυψῇ τὸ φρόνημα καὶ μεγαλύνῃ τὴν καρδίαν.

«Ἐμφορῶνως δὲ καὶ ἡ Β. Κυβέρνησις τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Ἀνακτος ἀσμένως ἀπεδέχθη τὴν σύστασιν τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἑταιρίας, πολλαχῶς δὲ ὑποστήριξε καὶ ἐτι μάλλον εἰς τὸ μέλλον θέλει ὑποστηρίξει καὶ προάξει αὐτὴν ἐπὶ ἀγαθῇ ἀπάσῃ, τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

«Δικαίως δὲ καὶ ἑλλην ἐξόχως φιλόπατρις καὶ μεγάλυμος, Ἀπόστολος ὁ Ἀρσάκης, ἀνδρώσας ἰδίᾳ δαπάνη τὸ σπυρὸν τοῦτο Παρθενωγωγείον, παρέδωκεν ἐνδοξον τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν παρούσαν καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

«Εὐλόγως ὡσαύτως καὶ πᾶς φιλόπατρις ἑλλην φιλοτίμος κατέβαλε καὶ θέλει καταβάλλει πάντοτε τὸν ὀβολὸν αὐτοῦ πρὸς εὐδωσίαν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ σκοποῦ τῆς φιλεκαπαιδευτικῆς ταύτης ἑταιρίας.

«Ἐπὶ τέλους δὲ καὶ ὑμεῖς, φιλόκαλοι ἀκροαταί, δικαίως ἐπιθυμεῖτε νὰ μάθετε σήμερον τὰ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς προόδου τῶν κορασίων τοῦ Ἀρσάκειου Παρθενωγωγείου.

«Τὴν εὐγενῆ ταύτην ἐπιθυμίαν σπεύδω νὰ εὐχαριστήσω, Κύριοι, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν παραδοθέντων μαθημάτων κατὰ τὸ λῆξαν Σχολικὸν ἔτος.

«Καὶ πρῶτον μὲν ἐδιδάχθη ἡ ἱερὰ ἱστορία καὶ ἡ ἱερὰ Κατήχησις τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, ὅπως τὰ κοράσια μάθωσιν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων οὐχὶ μόνον τί ὡς χριστιαναὶ ὀρθόδοξοι ἀρεῖται νὰ πιστεύωσιν, ἀλλὰ καὶ πῶς διάγουσαι πρέπει νὰ λατρεύωσιν τὸν Ὑψίστον, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εὐσεβῶς καὶ ἐναρέτως διανύσωσι τὸν βίον, καὶ μετὰ ὁμολογίαν ἀλύτως προσέλωσιν εἰς τὰς ἀγάλας τοῦ Παλάστου.

«Μετὰ τὰ ἱερὰ δὲ μαθήματα τὴν πρώτην θέσιν ἔσχεν ἡ σπουδὴ καὶ μελέτη τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσας, ἥτις ὁμολογουμένως εἶναι καὶ θέλει εἶσθαι ἡ ὠραιότερα γλῶσσα ἀφ' ὧς ὁ ἄνθρωπος ὠμίλησεν ἐπὶ τῆς γῆς· δι' αὐτῆς καὶ ἡ διάνοια ἀνυψοῦται, καὶ ἡ καρδίη ἐξευγενίζεται, καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ

ὠραίου καὶ τοῦ καλοῦ βαθύως διατυπώνεται· ἡ δὲ σπουδὴ τῆς τισούτης μάλλον ἀναγκαῖα καθίσταται, καθόσον ὡς μήτηρ φιλόστοργος καὶ συγχρόνως πλουσία προάγει καὶ τελειοποιεῖ ἐκάστοτε τὴν καθομιλουμένην μονογενῆ θυγατέρα αὐτῆς.

«Ἐδιδάχθησαν προσέτι τὰ κοράσια τὴν Πολιτικὴν φυσικὴν καὶ Μαθηματικὴν Γεωγραφίαν, τὴν ἱστορίαν, Ἀριθμητικὴν καὶ Γεωμετρίαν. Τὰ δὲ μαθήματα ταῦτα ἠεροδόθησαν ὅπως ἀποκτήσωσι τὰς ἀναγκαῖας βιωτικὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας πᾶς καλῶς ἀνατετραμμένος ὁρεῖται ἐν τῇ κοινωνίᾳ νὰ ἔχῃ, καὶ ἐξασκῇ τὴν κρίσιν αὐτῶν, καθόσον ἡ ἀκρισία καὶ ἐπομένως ἡ ἀβουλία εἶναι ἡ κυριώτερα πηγὴ τῶν δυστυχημάτων αἵτινα καταθλίβουσι καὶ ἄτομα καὶ οἰκογενεῖας καὶ ἔθνη ὁλόκληρα.

«Μετ' ἐπιτυχίας προσέτι ἐσπούδασαν πολλὰ τῶν κορασίων καὶ τὴν Γαλλικὴν, ἥτις πρὸ χρόνων ἀπενταχοῦ τῆς γῆς ἐπολιτογραφηθῇ ἀνήκουσα εἰς ἔθνος οὐ μόνον μέγα, σοφὸν καὶ πολιτισμένον, ἀλλὰ καὶ ἐξόχως γενναῖον, φιλόφρονον καὶ εὐεργετικόν.

«Ἐπειτὰ δὲ τοῦτων ἐδιδάχθησαν καὶ τὴν Ὀρχηστικὴν, τὴν Μουσικὴν, τὴν Καλλιγραφίαν καὶ τὴν ἱχνογραφίαν, εἰς ἣν προσετέθη καὶ ἡ Ἀνθογραφία ὡς μάθημα ἰδιόζων τῶν κορασίων. Εἵναι ὁμολογούμενον, Κύριοι, ὅτι διὰ τῶν ὠραίων τεχνῶν, ὁσάκις δὲν παρεκτρέπωνται τοῦ εὐγενοῦς καὶ ὑψηλοῦ τῶν σκοποῦ, καὶ τὰ ἥθη ἐξημερόνται καὶ βελτιοῦνται, καὶ οἱ χαρακτῆρες τῶν ἐθνῶν ἐξευγενίζονται καὶ τελειοποιοῦνται· διὰ τοῦτο καὶ οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ ἐνδοξοὶ πρόγονοί μας, ἐθεώρουν καὶ τὰς ὠραίας τέχνας ὡς βάσιν ἀναγκαϊοτάτην πάσης καλῆς ἀγωγῆς.

«Ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ εὐδαιμονία τῶν οἰκογενειῶν, ἐφ' ἧς στηρίζεται καὶ τῶν κοινωνιῶν ἡ εὐμερία, βεβαίως οὔτε διὰ τοῦ χοροῦ καὶ τῆς μουσικῆς, οὔτε διὰ τῆς ζωγραφίας καὶ τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς ἀπαρτίζεται. Ἡ οἰκοδόμησις ἥτις εἶναι ὁ πρῶτος μοχλὸς τῆς οἰκογενειακῆς εὐδαιμονίας, ἀπαιτεῖται πλὴν τῶν εἰρημένων γνώσεων νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλας, ἥτις εἰσὶν ἡ εὐχέλεια καὶ ἐπιδεξιότης, ἀλλὰ πολὺ μάλλον ἀναγκαῖα ὅπως ἡ καθαριότης, ἡ υἱεία, ἡ τάξις, ἡ λιτότης, ἡ φιλοπονία καὶ ἡ οἰκονομία ἀποτελέσωσι τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τῆς οἰκογενείας αὐτῆς. Αἱ γνώσεις αὗται ἀπαρτίζουσι τὴν οἰκικὴν λεγομένην οἰκονομίαν. Ἡ δὲ σεβαστὴ αὕτη ὁμήγυρις μετ' εὐχαριστήσεως βεβαίως θέλει πληροφορηθῇ ὅτι καὶ τὸ μάθημα τοῦτο παρεδόθη κατὰ τὸ λῆξαν Σχολικὸν ἔτος ἐντὸς τοῦ Παρθενωγωγείου.

«Συμφώνως δὲ μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς οἰκικῆς οἰκονομίας τὰ κοράσια κατέγιναν ἰδίως εἰς τὰ ἀναγκαϊότερα καὶ οὐσιωδέστερα τῶν γυναικείων ἐργαχείρων, καθόσον ἐθεωρήθη ὀρθότερον νὰ μαθηθῶσιν πρῶτον τὴν κατασκευὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐνδυμάτων, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ προβαίνωσιν εἰς ἔργα καλλωπισμοῦ καὶ πολυτελείας. Ἀλλ' ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀνατροφή, ἥτις ὁμολογουμένως ἀνέδειξεν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ τελειότερον φυσικὸν καὶ ψυχικὸν

κάλλος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, πρώτην βάσιν εἶχε τὴν Γυμναστικὴν. Αὕτη ἀναπτύσσουσα καὶ ἐνισχύουσα τὸ σῶμα, τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ψυχῆς, ἐνισχύει καὶ ἀναπτύσσει συγχρόνως καὶ τὰς διανοητικὰς καὶ ἠθικὰς ἐνεργείας αὐτῆς. Τὰ δὲ ἔθνη, πλὴν τῆς ἀρετῆς, τῆς παιδείας καὶ τῆς τάξεως, χρῆζονται βεβαίως καὶ βραχίονων στιβαρῶν καὶ κράσεως ὑγινοῦς καὶ ῥωμαλέας, ὅπως τὰ μὲν ἐλεύθερα διατηρῶσιν, ὑπερασπίζωνται καὶ ἐπεκτείνωσι τὴν πολυτιμὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, τὰ δὲ δούλα θραύσωσι τὴν δεσμὰ καὶ ἀνακτῶσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

«Τὸ μάθημα λοιπὸν τῆς Γυμναστικῆς ἐθεωρήθη παρ' ὅλων τῶν πολιτισμένων ἔθνων ἀναγκαιότατον καὶ διὰ τὰ κοράσια, οὐχὶ μόνον χάριν τῆς ἀτομικῆς αὐτῶν υἱείας, εὐρωστίας καὶ χάριτος, ἀλλ' ὅπως δι' αὐτοῦ προετοιμάζονται καὶ υἱεῖς καὶ εὐρωστοὶ μητέρες καὶ τροφοὶ εὐρώστων καὶ υἱῶν τέκνων τῆς πατρίδος. Ὅθεν ἐιδικὸς διδάσκαλος τῆς Γυμναστικῆς ἤρξατο κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τὸ μάθημα τοῦτο, ἐπ' ἀγαθῇ τῶν τε κορασίων καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

«Καὶ ταῦτα μὲν, σεβαστὴ ὁμήγυρις, περὶ τῆς γενομένης ἐκπαιδεύσεως. Τῶν δὲ ἐξετάσεων τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἐν γένει εὐχάριστον, μ' ὅλην τὴν αὐστηρότητα ἥτις περὶ τοὺς προδιδασκόμενους κατεβλήθη πρὸς τιμὴν τοῦ Παρθενωγωγείου τοῦτου, πρὸς τὸ ἀληθὲς συμφέρον τῶν τε κορασίων καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, καὶ τέλος πρὸς ἐπιτυχὴ ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικῆς σκοποῦ τῆς φιλεκαπιδ. ἑταιρίας.

«Ἐμαθῆτεσαν κατὰ τὸ λῆξαν Σχολικὸν ἔτος ἐντὸς τοῦ Ἀρσάκειου 829 γεννήματα, ἐξ αὐτῶν 121 ἦσαν ἐσωτερικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ 508 ἐπρότων ἐξώθεν. Δὲν ἐπαρουσιάσθησαν δὲ εἰς τὰς ἐξετάσεις ἕνεκα διαφόρων κωλυμάτων 8 ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν, 30 ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ 140 ἀνήκουσαι εἰς τὸ νηπιακὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικόν.

«Ἐκ τῶν εἰρημένων 35, ἐξ ὧν 9 ἐσωτερικαί, ἠκολούθησαν τὰ μαθήματα τῆς πέμπτης καὶ ἀνωτάτης τάξεως, ἐνεκρίθησαν δὲ ἄξιαι ἀπολυτηρίου τρεῖς μὲ βαθμὸν ἀριστα, 7 μὲ βαθμὸν πᾶν καλῶς, καὶ 13 μὲ βαθμὸν καλῶς· ὥστε αἱ ἀπολυόμεναι εὐδοκίμως εἰσὶν 23.

«Εἰς τὴν τετάρτην τάξιν ἐμαθῆτεσαν 74 κοράσια, ἐξ ὧν 18 ἦσαν μαθήτρια ἐσωτερικαί. Ἐξ αὐτῶν 17 ἐνεκρίθησαν προδιβάσιμοι. Ἐκ δὲ τῶν 56 ἐξωτερικῶν ἄξιαι προδιβάσιμοι ἐθεωρήθησαν 21, ὥστε ὅλαι ὁμοῦ αἱ προδιβάσιμοι τῆς τάξεως ταύτης εἰσὶν 38.

«Εἰς τὴν τρίτην τάξιν ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπροδιβάθησαν 22, ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν προδιβάσιμοι ἐνεκρίθησαν 33· ὥστε ἐκ τῶν 76 μαθητρίων τῆς τάξεως ταύτης ἀνεδείχθησαν προδιβάσιμοι 55.

«Εἰς τὴν δευτέραν τάξιν ἐμαθῆτεσαν 104, ἐνεκρίθησαν δὲ ἄξιαι προδιβάσιμοι 81, ἥτοι 23 ἐσωτερικαί καὶ 68 ἐξωτερικαί.

«Εἰς δὲ τὴν πρώτην καὶ κατωτέραν τῶν ἑλληνικῶν ἐμαθῆτεσαν 107. Ἐνεκρίθησαν δὲ προδιβάσιμοι 64, ἥτοι 71 ἐσωτερικαί καὶ 49 ἐξωτερικαί.

«Ἐκ τῶν 93 δὲ μαθητρίων τοῦ Β' Τμήματος τῆς ὁγδόης τάξεως τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ, μόνον 25 ἐθεωρήθησαν ἄξιαι προδιβάσιμοι. Ἀλλ' εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ νηπιακοῦ φοιτῶσι καὶ ἕτερα 140 κοράσια, αἵτινα δὲν ὑπεβλήθησαν εἰς ἐξέτασιν.

«Ἀνακεφαλαιοῦντες λοιπὸν παρατηροῦμεν ὅτι ἐκ τῶν ἐξετασθέντων 445, ἀπολύονται καὶ προδιβάσονται ὅλα ὁμοῦ κοράσια 296, ἰδίως δὲ ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν, αἵτινα ἦσαν 113, ἐπηρεύθησαν καὶ ἐπροδιβάσθησαν κοράσια 93.

«Τὰ εὐαρεστοὶ ταῦτα ἀποτελέσματα ὁφείλονται βεβαίως, σεβαστὴ ὁμήγυρις, καὶ εἰς τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν τὴν ἀξέπαινον ζήλον καὶ τὴν ικανότητα, καὶ εἰς τῶν μαθητρίων τὴν εὐγενῆ ἀμιλλαν καὶ φιλοπονίαν, καὶ εἰς τῆς διευθυντρίας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἐπιμελητρίων τὴν ἀκάματον ἐπιβλέψιν καὶ φροντίδα.

«Ἡ δὲ διανοητικὴ αὕτη πρόοδος τῶν κορασίων, συνεισφέρουσα μετὰ τῆς ἐναρέτου καὶ ἠθικῆς διαπλάσεως αὐτῶν, ἦν κυρίως προτιθεῖται ἡ ἀγρυπνοῦσα καὶ αὐστηρὰ ἐπιτηρικὴ διεύθυνσις τοῦ Καθηδρύματος τοῦτου, καὶ τοὺς φιλοστόργους γονεῖς καὶ προστάτας τῶν κορασίων βεβαίως θέλει εὐαρεστήσει, καὶ τὸν ζήλον τῶν ἀπανταχοῦ φιλομούσων ὁμογενῶν θέλει ἀναζωπυρῆσαι, καὶ τὴν εὐγενῆ ψυχὴν τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τῆς ἑταιρίας θέλει χαροποιήσει, καὶ τὴν ὑψηλὴν προστάσιν τῆς Μεγαλειστάτης ἡμῶν Ἀνάσσης θέλει δικαιώσει.

«Ἀλλ' αἱ εὐχαὶ τῆς ἑταιρίας ταύτης τότε μόνον θέλουσι κατὰ μέγα μέρος ἐκπληρωθῇ ὅταν εὐτυχῇ ν' ἀποκτήσῃ τὸ πρὸ πολλοῦ παθούμενον κατάλληλον καὶ εὐρύχωρον οἰκοδόμημα πρὸς χρῆσιν τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ, καὶ δυνήθῃ νὰ καταστήσῃ αὐτὸ σχολεῖον πρότυπον πρὸς ἐπιτυχὴ μέρψωσιν τῶν διδασκαλισσῶν, καὶ εὐδόκιμον διδασκαλίαν τῶν φοιτῶντων εἰς αὐτὸ κοράσιον.

«Ἐν τούτοις ἂς συγχαρῶμεν καὶ ἂς ἐπαινέσωμεν σήμερον δημοσίως ἀπάσας τὰς ἀναφανείσας ἄξιαι προδιβάσιμοι, καὶ ἂς εὐχρηθῶμεν αὐταῖς ἐγκαρδίως ν' ἀποπερατώσωσι τὴν ἐκπαιδεύσιν τῶν ἐν ἀρετῇ καὶ σεμνότητι.

«Τὰς δὲ ἀπολειπομένας ἂς ἐνθαρρύνωμεν ὅπως διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ φιλοπονίας τῶν καταταθῶσι καὶ αὐταὶ προσεχῶς ἄξιαι προδιβάσιμοι καὶ ἐπαλίων.

«Πρὸς ὑμᾶς δὲ τὰς χρηστὰς νεάνιδας, αἵτινες ἀποπερατώσασι εὐδοκίμως τὰς σπουδὰς σας σεμνὰ καὶ ἐνάρετοι ἐπανέρχεσθε σήμερον εἰς τοὺς κόλπους τῶν οἰκογενειῶν σας, διὰ τελευταίαν ἥδη φορὰν ἀποτελεῖν τὸν λόγον συγχαίρω ὑμᾶς ἐν ὀνόματι τῆς ἑταιρίας, ἐν ὀνόματι τῶν οἰκογενειῶν σας, ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος.

«Ἡ ἀποστολή σας καὶ ἐν τῇ μέσῃ τῶν οἰκογενειῶν σας, καὶ ἐν τῇ μέσῃ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς εἶναι μεγάλη καὶ εὐγενής.

«Ἀλλὰ μὲν ἐξ ὑμῶν πρόκειται νὰ κοσμήσῃ τὴν πατρικὴν σας οἰκίαν, ἀλλὰ δὲ νὰ παραγοῦν

Ἡ βασίλισσα τῆς Οὐδης.

σπετε γονεὺς γενηράδας ἢ χήρας καὶ δυστυχεῖς μητέρα, καὶ ἄλλαι διασπειρόμεναι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀποσιωπῆτε εἰς τὸ δύσκολον μὲν ἀλλ' ἐθνωφελέστατον ἔργον τῆς ἡθικῆς διαπλάσεως καὶ διανοητικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ φύλου εἰς τὰ ὀποῖον ἀνήκετε.

» Προσπαθήσατε λοιπὸν διὰ τῆς κοσμιότητος τῶν ἡθῶν καὶ τῆς ἀκεραιότητος φιλοπονίας σας ὡς ἀναφανῆτε ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς σας, ἄξιοι τῶν ἀγώνων καὶ τῶν προσδοκιῶν τῆς ἡμετέρας ταύτης, ἄξιοι τῶν ἐλπίδων τῆς φίλης πατρίδος.

» Εἰς τὸ πολυκύμαντον στάδιον τοῦ βίου ἐξεργάζεσθαι, σήμερον, πολλὰς ὑψάλους καὶ σκοπέλους καὶ πρηνιότηας θέλετε δυστυχῶς ἀπαντήσῃ. Ἀλλ' ἔχετε πάντοτε κατὰ νοῦν ὅτι τὰ μεγάλα ἰστία, καὶ ὁ πολὺς ἀτμός, καὶ οἱ πεπυρακτωμένοι ἀνθρακεῖς, καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῦ πλοίου στολισμοὶ ποτὲ δὲν δύνανται ἀνευ πηδαλίου καὶ ἔρματος νὰ φέρωσιν αὐτὸ εἰς ἀσφαλῆ λιμένα. Τοιοῦτοτρόπως, φίλα κορρίσια, οὐτε αἱ πολλαὶ καὶ μεγάλαὶ γνώσεις, οὐτε τῆς παιδείας οἱ ἄνθρωποι, οὐτε ἡ πεπυρακτωμένη φαν-

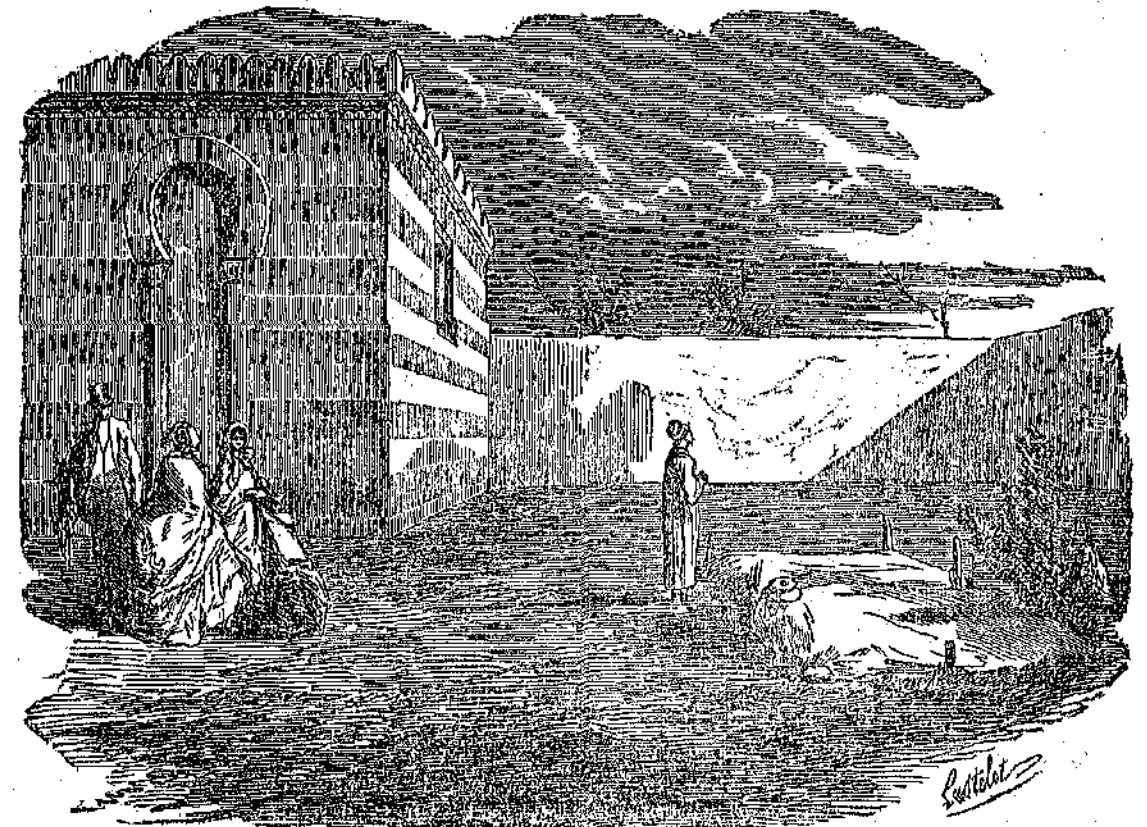
τασία, οὐτε τὰ ἐξωτερικὰ κοσμήματα θέλουν ποτὲ διασώσῃ τὸ πλοῖόν σας ἀνευ ἔρματος καὶ πηδαλίου.

» Θέσατε λοιπὸν πηδάλιον μὲν τὴν φρόνησιν, ἔρμα δὲ τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν, καὶ τότε διαπλέουσαι ἀσφαλῶς καὶ ἀσμένως τὰ πελάγη τοῦ βίου σας θέλετε εὐλογεῖ τοὺς καθιδρυτὰς καὶ προστάτας τοῦ Παρθενάγωγείου τούτου, ἀνακράζουσαι ἐκ βάθους ψυχῆς· Ζήτω ἡ Προστάτις ἡμῶν, Ζήτω ἡ Βασίλισσα. »

ΙΝΔΙΚΑ.

—οοο—

Ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς τελευταίας ἐφημερίδας τῆς Δύσεως ὅτι καὶ αὖθις ἐξεβράγη ἐπανάστασις κατὰ τὴν Ἰνδίαν, καὶ ὅτι ὁ διάβολος Νανά Σαήν, περὶ οὗ οὔτε λόγος ἐγένετο ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, ἀνεφάνη ὁδηγῶν τοὺς ἐπαναστάτας.

Μνημεῖον τῆς βασιλείας τῆς Οὐδης.

Ἡ νέα αὕτη ἐπανάστασις ἀνευθόμισεν εἰς ἡμᾶς τὴν βασίλισσαν τῆς Οὐδης, ἥτις ἐλθοῦσα εἰς τὴν Εὐρώπην ἵνα ἀνακτήσῃ διὰ τῆς ἀγγλικῆς δικαιοσύνης τὸ Κράτος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον δι' ἑνὸς φηρίσματος κατεβρόχθισεν ἡ ἐν Καλκούτῃ ἐμπορικὴ ἐταιρία, εὗρεν ἀντὶ θρόνου τάφον, εἰς ὃν κατεβίβασεν αὐτὴν ἡ ἀδμονία καὶ ἡ Ολίφις. Ἀπέθανε δὲ εἰς Παρισίους τρεῖς χιλιάδας λεύγας μακρὰν τῆς μητροπόλεως αὐτῆς.

Ἰὼν ἡ παρατιθεμένη ἐνταῦθα εἰκὼν ὁμοιάζῃ τὴν πεσοῦσαν ἐκείνην Μεγαλειότητα, οἱ χαρακτήρες αὐτῆς οὔτε κάλλους, οὔτε εὐρυμίας εἶναι ἄμοιροι· οὔτε ὁ καλλωπισμὸς τῆς κεφαλῆς στερεῖται κομψότητος· ἀλλὰ καὶ τὸ ἦθος, ἔχει ἀξιοπρεπὲς καὶ ἡγεμονικόν.

Ἀποθανοῦσαν τὴν βασίλισσαν τῆς Οὐδης, Μάλλαν Καχουάρ καλουμένην, ἐταφίσαν κατὰ τὰ Ἰνδικὰ ἔθιμα, καὶ μετὰ ταῦτα ἔφεραν ἐν πομπῇ εἰς τὸ πολυάνδριον Père-Lachaise, ὅπου ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἡγόρασε θέσιν ἀντὶ 18 χιλιάδων δραχμῶν ἵνα ἀνεγείρῃ μνημεῖον βασιλικὸν ὑπὲρ ἐκείνης τῆς ὁποίας ἤρπασε τὸν θρόνον.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΛΑΩΣΙΣ

ΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453.

Κατὰ τὰς ἀρχικὰς πηγὰς συγγραφεὶς ὑπὸ

Α. Δ. ΜΟΡΑΜΑΝΝΟΥ.

(Συνολ. 111 φύλλα. 219, 220, 221, 222 καὶ 223.)

—οοο—

ΕΚΠΟΡΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ.

Τρίτη, 29 Μαρτίου 1453.

Περὶ τὸ μαστιγώτικον ἐσβέσθησαν καὶ τὰ τελευτὰ πύργον ἐν τῇ τουρκικῇ στρατοπέδῳ, ὅπως ἀναπαύσθαι ἔλθον πρὸς τῆς ἐφόδου οἱ στρατιῶται (α). Ὁ αὐτοκράτωρ περιῆλθεν ἔφιππος μετὰ τοῦ αἰκίου αὐτοῦ Φραντζῆ τὰ τεῖχη καὶ τοὺς πύργους ἵνα ἐπιθεωρήσῃ τὰς φυλακὰς καὶ βεβαιωθῇ ὅτι ἕκαστος ὡς γενναῖος στρατιώτης ἦν παρεσκευασμένος πρὸς τὴν ἀγῶνι. Καὶ τοὺς μὲν πύργους καὶ τὰ τεῖχη εὗρε φυλασσόμενα, τὰς δὲ πύλας πάσας κεκλεισμένας. Ἐσφαλέστατα· ἔλθοντες δὲ καὶ ἐν τοῖς Καλλιγάραις καὶ περὶ αὐτὰς ἀνέβησαν εἰς τὸν πύργον, ὅθεν ἤκουσαν ἡμιλίαν καὶ θόρυβον· καὶ ἐρωτήσαντες τοὺς φύλακας ἔμαθον ὅτι ὁ θόρυβος ἐκπορεύετο κατ' ἄλκην τὴν νόκτα, διότι οἱ Τούρκοι μετεκρέμιζον παρὰ τὴν τὰ φρενὰ

(α) Ν. Βάρβαρ. σελ. 51.

πρὸς τειχομαχίαν ἀναγκαία (α). Ἐν τῇ μεταξὺ τού-
τῳ ἤρξατο νὰ προετοιμάζεται καὶ ὁ στόλος, τὰ πλοῖα
ἐπλησίασαν πρὸς τὰ τείχη, ἡ προκατασκευασθεῖσα
γάφυρα ἐξέσθθη, καὶ ἐν γένει περὶ τὴν δευτέραν ἀλε-
κτροφωνίαν ἄνευ συνθήματος ἤρξατο ἡ ἐφοδος (β). Ὁ
Σουλτάνος διήρξε τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς τρία τάγ-
ματα καὶ τὸ μὲν πρῶτον συνέκειτο ἐκ προσφύτων
νεοσυλλεγμένων καὶ ἀπομάχων (γ), τὸ δὲ δεύτερον, ἐκ
τῶν ἀτάκτων, καὶ τὸ τρίτον ἐκ τῶν Γενιτσάρων.
Πρῶτον ὤρμησε τὸ τάγμα τῶν προσφύτων, προτι-
θεμένου τοῦ Σουλτάνου ἡ νὰ ἐξαπνεύσῃ οὕτω διὰ
τοῦ κόπου τοὺς πολιορκουμένους, ἡ νὰ παρασύρῃ
αὐτοὺς ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ὅτε καὶ ἤθελεν ἀποκρού-
σει τὴν ἐφοδὸν (δ). Κατὰ τὴν πρώτην ἐφοδὸν ἠνάγκ-
ασαν οἱ πολιορκούμενοι τοὺς ἐφορμήσαντας νὰ ὀπι-
σθοχωρήσωσι, τὰς μὲν ἀναβάθρας ἀνατρέψαντες,
αὐτοὺς δὲ φονεύοντες διὰ λίθων καὶ διὰ τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ πυρός. Ὅσοι δὲ διασωθέντες ἐτρέποντο εἰς τὸ
στρατόπεδον, ἐμαστιγιούντο παρὰ τῶν ὀπισθεν αὐ-
τῶν Ισλαμῶν, ὥστε ἠναγκάζοντο καὶ αὖθις νὰ
ἐφορμήσωσι (ε). Ἀπεκρούσθη δὲ ὡσαύτως καὶ τὸ
δευτέρον τάγμα ὅπερ εἶχεν ὀρμήσει, ἠγούντων τῶν
τυμπάνων, κατὰ τῆς πύλης τοῦ Ἀγ. Ρωμανοῦ ὅπου
ἵστατο ὁ αὐτοκράτωρ. Οἱ πολιορκούμενοι προσέβα-
λον αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐπάλξεων καὶ ἐφόνευσαν πλεί-
στους διὰ τῶν τηλεβόλων. Τότε προέταξεν ὁ Σουλ-
τάνος τοὺς Γενιτσάρους νὰ ἐφορμήσωσι (ς). Ἐν τῇ
δὲ οἱ ἄνδρες ἠγωνίζοντο γενναίως κατὰ τῶν ἐχθρῶν
ὕπερ ἐκάστης σπιθαμῆς γῆς, αἱ γυναῖκες συρρέουσαι
εἰς τὰς ἐκκλησίας κατέβουλον γονυκλιτεῖς προσ-
ευχὰς ἱκετηρίου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Παναγίαν.
Πανταχοῦ ἀντήχουν οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν.
Καὶ ἐξηκολούθει μὲν μανιώδης ἡ πάλη ἀλλ' ἄνευ
τινὸς ἐκβάσεως, μέχρις οὗ ἐγένετο ἡμέρα, πρὶν πάν-
των παρὰ τῇ πύλῃ τοῦ Ἀγ. Ρωμανοῦ, ἐφ' ἧς ἐκυ-
μάτιζεν εἰσέτι ἡ σημαία τοῦ αὐτοκράτορος. Περι-
στοιχισμένος οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν
μεγιστάνων τῆς πόλεως ἐπάλασε καρτερικῶς ὑπὲρ
τοῦ τελευταίου ἀδάμαντος τοῦ διαδήματος αὐτοῦ (ζ).
Ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ εἰδείχθησαν ἀντάξιοι
τῆς θέσεως ἣν ἐνεπιστεύθησαν ἐκάστῳ. Περὶ δὲ τὴν
τρίτην ὥραν τῆς πρωῒας βόμβαι καταπεσοῦσα εἰς
τὴν θέσιν ἦν κατεῖχον οἱ ἔνδοι, ἐκρήμισε μέγα
μέρος τοῦ ἀνορθωθέντος τείχους καὶ ἐνέπλησε τὸν
ἀέρα καπνοῦ καὶ κονιορτοῦ. Καὶ ἐν τῇ ἑμαεφώρμη-
σεν ἐν τῶν ταγμάτων τῶν πολιορκητῶν ἐναντίον τῆς
θέσεως ταύτης, καὶ 300 Τούρκοι ὑπερπηδήσαν τὸ
προτείχισμα· οἱ Ἕλληνας ὁμῶς βοηθούμενοι παρὰ

(α) Ἐπειδὴ παρὰ τῇ Ἐγρί Καπὸν δὲν ὑπῆρχε τάφος, ἔσται
ἐν ἄλλῃ εἶναι ἡ παρὰ Φραντζῇ ἀναφερθεῖσα Καλλιγερὰ καὶ
ἄλλη ἡ παρὰ Βαρδάρου, ἣν πρέπει νὰ ἐπισημωμεν ἀλλαγῶν. Ἡ
τάφος ἄρχει ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἰσίδωρου.

(β) Φραντζ. σελ. 280.

(γ) Ὁ Ν. Βάρδαρος λέγει ἐκ Χριστιανῶν (Christiani), πλὴν εἰς
τούτους δὲν ἦν συγκεχωρημένοι νὰ ὀπισθεύουν ἐν τῇ τουρκικῇ
στρατῇ.

(δ) Ν. Βάρδαρ. σελ. 52.

(ε) Ν. Βάρδαρ. 52. — Φραντζ. σελ. 282.

(ς) Ν. Βάρδαρ. σελ. 52. (ζ) Ἀντόν.

τῶν ἔνδοι πλείστους μὲν ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ λοι-
ποὺς ἀπεδίωξαν (α). Ἀλλὰ καὶ διὰ θιλάσσης ἐγέ-
νετο ἐφοδος παρὰ τοῦ ἐν Βασιλτικῇ στόλου, ὅστις ἀ-
πάρας περὶ τὴν 3 ὥραν ἦλθε πρὸ τῆς ἀλύσεως.
Μικρὸν δὲ διαμείνας ἐκεῖ καὶ μὴ τοιούθως νὰ
προσέβηται τὰ παρ' αὐτὴν πλοῖα, ἀνήχθη ἐπὶ τὴν
Προποντίδα καὶ προσωρμίσθη ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν
Ιουδαίων, ὅπου τὸ πλήρωμα ἀπέβη πρὸς λαίαν (β).

Τὰ δὲ ἐντὸς τοῦ λιμένος πλοῖα, κυβερνώμενα ὑπὸ
τοῦ Ζαγανὸς Πασᾶ, προσέβαλον τὴν συνοικίαν τοῦ
νῦν Φαναρίου ἣν ὑπερκαπιζετο ὁ Λουκᾶς Μοταρᾶς,
ὅστις ἀπέκρουσεν αὐτοὺς (γ). Ἐν τούτῳ δὲ Σουλ-
τάνος φέρων βάρβαν σιδηρᾶν, σωζομένην καὶ νῦν
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγ. Βίρνης, παρώτρυνεν αὐτο-
προσώπως τοὺς στρατιώτας ποτὲ μὲν κολακεύων
ποτὲ δὲ ἀπειλῶν αὐτοὺς (δ). Νέα βόμβαι ἐκσπενδονι-
σθεῖσα ἐκ τοῦ μεγάλου τηλεβόλου ἐκρήμισε πάλιν
μέρη τινὰ τῶν τειχῶν, καὶ ἐν διαστήματι μόλις
ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἐνεπλήσθη ὁ περιβόλος αὐ-
τῶν ἐκ 80,000 Τούρκων, ὧν ὁ ἀριθμὸς, προσελ-
θόντων καὶ ἐτέρων, ἠξήθη εἰς 70,000. Οἱ πολ-
ιορκούμενοι προσέβαλλον αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐπάλξεων
τοῦ ἐνδοτέρου τείχους καὶ ἐκ τῶν ὀπῶν τῶν πυρ-
γῶν διὰ λίθων, πυροβολισμῶν καὶ διὰ τοῦ ἑλληνι-
κοῦ πυρός, καὶ ἐφόνευσαν πλείστους ὅσους, ὥστε, ὡς
πολλοχοῦ λέγει ὁ Ν. Βάρδαρος, μάρτυς αὐτόπτης,
μόλις ἐξήρκεσαν 20, 40 καὶ 80 φόρτοι καμήλων
πρὸς μεταφορὰν τῶν νεκρῶν (ε). Οἱ Τούρκοι ἵνα ὑ-
περπηδήσωσι τὰ τείχη ἀνέβησαν πολλὰκις ὁ εἰς ἐπὶ
τῶν ὀμων τοῦ ἐτέρου, καὶ τρίτος ἄλλος ἐπὶ τῶν
τοῦ δευτέρου· ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἀποπειραὶ αὐτῶν
ἐματαιώθησαν (ς).

Ἐν τούτῳ τῳ ἡ παρὰ τὴν πύλῃν τοῦ Ἀγ. Ρωμανοῦ
φρουρὰ ἤρξατο νὰ ὑποχωρῇ, ὅτε ἐπελθόντες Θεό-
φιλος ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καντακου-
ζηνὸς μετὰ νέας ἐπικουρίας, κατετρόπωσαν τοὺς
Τούρκους καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν. Εὐρεθεὶς δ' ἐκεῖ ὁ
αὐτοκράτωρ καὶ ἐνθαρρύνων τοὺς στρατιώτας ἀπο-
δειλιάσαντας εἶπεν· «εἰ συστρατιώται καὶ ἀδελφοί,
στῆτε ἀνδρείως, παρακαλῶ ἡμᾶς διὰ τοὺς οἰκτιρ-
μοὺς τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὰ νῦν θεωρεῖ τὸ πλῆθος τῶν
ἐναντίων ἀρχὴν λαμβάνειν συγκοπὴν ποιῆσαι, καὶ
ὀλίγον διωκεδάζονται, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν αὐ-
τῶν καὶ συνήθειαν ἔρχονται, καὶ ἡ νίκη ἐλπίζω εἰς
θεὸν τοῦ εἶναι ἡμετέρα. Λοιπὸν, ἀδελφοί, χαίρετε,
ὅτι ὁ πολύτιμος στέφανος ὑμῶν ἔσται, οὐχὶ μόνον
φθαρτὸς καὶ γῆινος, ἀλλὰ καὶ ἐπουράνιος. Ὁ Θεὸς
ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ, δειλία κατέχει τὸ πλῆθος τῶν
ἀσεβῶν » (δ).

Ἐν τῇ δὲ αὐτοκράτωρ ἔλεγε ταῦτα ἐτραυμα-
ματισθὴν διὰ βέλους ὁ τῶν Γενουσησίων ἀρχηγός, ὁ
Ἰωάννης Ἰουστινιανός, κατὰ τινὰς μὲν εἰς τὴν χει-
ραν, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸν πόδα, καὶ οἱ πόνοι ἡ-

(α) Ν. Βάρδαρ. σελ. 54.

(β) Ν. Βάρδαρ. 56.

(γ) Ν. Βάρδαρ. 56. — Φραντζ. 281.

(δ) Δούκας. σελ. 284. (ε) Ν. Βάρδαρ. 54. — Ἀντόν. 283.

— Φραντζ. 282. (ς) Φραντζ. σελ. 283.

νάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν ἣν κα-
τεῖχεν ὅπως ἐπιδέσῃ τὴν πληγὴν. Ὁ αὐτοκράτωρ
ιδὼν αὐτὸν φεύγοντα, ἠρώτησε τοῦ διευθύνετο· ἐ-
κείνος δὲ ἀπεκρίνατο· «Ὅπου ὁ Θεὸς ὁδηγεῖ τοὺς
Τούρκους. » Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ εἶπεν αὐτῷ· «ἀ-
δελφέ, τί τοῦτο πεποιήκας; στρέψον ἐν τῷ δια-
τεταγμένῳ σου τόπῳ, ἡ πληγὴ αὕτη ὀλίγον τι ἔ-
στι, στρέψον ὅτι τανῦν ἡ πλεῖον ἀνάγκη ἐστίν, ἡ
πόλις εἰς χειρὰς σου κρέμαται ἵνα λυτρώσῃς αὐτήν. »
Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς οὐδὲν ἀποκρινόμενος ἐπορεύθη
εἰς Γαλατῶν (α).

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐσπευσε πανταχοῦ παρὼν καὶ ἐν-
θαρρύνων τοὺς στρατιώτας νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἐκ
τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ προελθούσαν ἀπο-
δειλίαν· οὐχ ἥττον ὁμῶς οἱ Τούρκοι ἰδόντες τὴν
ἐπικρατοῦσαν σύγχυσιν ἐφόρμησαν ἐναντίον τῶν πο-
λιορκουμένων. Γιαντίσαρὸς τις Χασάνης τοῦνομα
ἐξ Οὐλουπαδ (Λουπαδίου), ἀνὴρ γιγαντώδης, παρα-
κολουθούμενος ὑπὸ 30 ἄλλων, ὤρμησε κατὰ τὸ
μέρος ὅπου ὑπῆρχεν ἑστὶ ἀτάξια. Καὶ ἀπέκρου-
σαν μὲν αὐτοὺς οἱ πολιορκούμενοι διὰ βέλων καὶ λί-
θων κατεκρημνίσαντες καὶ δεκαοκτῶ, ὁ Χασάνης
ὁμῶς δὲν ὑπεχώρησεν, ἀλλὰ τῶν πολιορκουμένων
ὀλιγοριθμῶν ὄντων πρὸς ἀντίστασιν, ἀνῆλθεν, ἐπὶ

(γ) Φραντζ. 282. — Χαλκοκονδ. σελ. 453. — Διονόρδ. Χῆος
σελ. 98. Οἱ μεταγενέστεροι ἱστοριογράφοι ἐπακολουθεῖν οὐκ
πρῶτος ὁ Φραντζῆς εἶπε μαρτυρούμενος τὸν Ἰουστινιανὸν ἔνεκα τῆς
δειλίας αὐτοῦ. Δικαίως ὅμως ὁ Χάμμερς κατείδεικεν ὅτι αἱ κα-
τηγορίαι εἰσὶν ἀνυπόστατοι. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀναχώρησις
τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκ τοῦ τόπου τῆς μάχης ἐν ὥρᾳ κρίσεως ἐπεί-
ρισε νέαν τῶν πραγμάτων τροπὴν, πλὴν μήπως δὲν ἤθελε συμβῆ-
ναι αὐτὸ ἐὰν ἐφρονέτο; Τὸ σφάλλμα δὲν εἶναι ἄρα αὐτοῦ ἀλλ' ἐκεί-
νων αἰτίες πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγώνος δὲν προεῖδον τοιαύτην
τινὰ περίπτωσιν. Ἐκ τῶν πόνων τῆς πληγῆς ἀπόλασιν ἐπὶ
τινας στιγμὰς πάσας τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ, δι' ἃ ἐπείρει ἐν
προεμίᾳ νὰ ἀνομοιωθῶσι οἱ ἀντικαταστάται, ἀνάγκης τυχεύ-
ουσι, τῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων φυλακῶν, ὅπερ ὁμῶς δὲν
ἐγένετο. Μετὰ πολλὴν πλίσινος περικία ἡ ὁ Φραντζῆς ἐκεῖ περὶ
αὐτοῦ ὁ Ἐντὸς Βάρδαρος· «Vedendo questo Zuan Zusi-
gnan Zonovoso da Zonova, se delibera do abandonar la
sua posta e corse a la sua nave, che iera sta messa a la
cadena; e questo Zuan Zusiagnan l' imperator si l'aven-
tato capotania da terra; e scapando questo cho iera capota-
nio, viginando el dito per la tera erlando: turchi son intradi
dentro da la tera; e monteva per la gola, cho ancora i non
iera intradi dentro. » Ἰστοί· «Ἰδὼν τοῦτο ὁ Ἰωάννης Ἰουστινι-
ανὸς Γενουσησὶς ἐκ Γενούης, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν
ἣν κατεῖχε καὶ ἔσπευσε πρὸς τὸ πλοῖον αὐτοῦ. Προσωρμίσαντος
παρὰ τὴν αἰσαν. Τὸν Ἰωάννην Ἰουστινιανὸν εἶχεν ὀνομάσει ὁ
αὐτὸς ἀρχηγὸν τῶν κατὰ ἑρῶν δυνάμεων. Φεύγων καί τοι
ἀρχηγὸς ἂν ἔκραζε διερχόμενος τὴν πόλιν ἐπὶ οἱ Τούρκοι εἰσῆλ-
θον ἐν αὐτῇ. Πλὴν ἐφύδατο φεύδος μέγα· διότι οἱ Τούρκοι δὲν
εἶχον ἐντὶ αἰσίδει. » Ὁ Βάρδαρος ὀλίγας τινὰς ὥρας διαμείνας
μετὰ τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀναμφιβόλως
οὐδὲ τὴν ἀναγκαίαν χρόνον οὐδὲ κατὰλληλον περίστασιν εἶρεν ἵνα
πληροφροσῇ ἀκριβέστερον. Μετὰ τετρακοσίων δὲ χρόνων παραλυ-
σιν νομιζόμεν ἔλασι περὶ τὴν νὰ ἐνδοκίμωται ἐν τοιαύταις ἀμ-
φισβητήσεσι, ζητούντες ἡ ἀποπλύναν τὴν κληῖδα ταύτην δι' ἧς
ἰδὼν καὶ ἀντιζητεῖται ἐμὸν τὴν γνώμην τοῦ ἡρώος Ἰουστινιανοῦ.
Καὶ αὐτὸς ὁ ἀντιγραφὸς τοῦ χειρογράφου τοῦ Βαρδάρου ἐπισημαῖ
ἐν τῇ περιγραφῇ τὰς λέξεις «a la sua posta», διὰ τοῦ σχολίου
«per essere ferito da freza», ὅτι ἐτραυματίσθη ὑπὸ βέλους.

τῶν τειχῶν ὅπου παρεκλούθησαν αὐτὸν καὶ οἱ λοι-
ποί. Ἐνταῦθα συνήφθη μάχη καθ' ἣν ἔπεσαν οὗτος
λίθῳ βληθείς· οἱ πολιορκούμενοι ἰδόντες αὐτὸν κεί-
μενον ἐρίπτον πανταχοῦθεν λίθους κατ' αὐτὸν καὶ
ὁμῶς ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν γονάτων μέχρις οὗ ἐφρονέθη
ὑπὸ τοῦ πλῆθους τῶν τραυματιῶν ἐκ τῶν ὀπισθεν
αὐτοῦ τινὰς μὲν ἐφρονέθησαν, τινὲς δὲ ἠναγκάσθησαν
νὰ ὀπισθοχωρήσωσι (α). Οὐχ ἥττον ὁμῶς πεισμα-
τώδης ἦν ὁ ἀγὼν κατὰ τὰ λοιπὰ μέρη τῶν τειχῶν,
καὶ οἱ Ἕλληνες ἐξηκολούθουν ἀπωθούντες τοὺς ἐφορ-
μῶντας, ὅτε αἰφνης προσεβλήθησαν ἄνωθεν καὶ
κατὰ τὰ νῶτα αὐτῶν, διότι πενήκοντα περίπου
Τούρκοι ἰδόντες τὴν Κερκόπορταν ἠνεωγμένην, εἰσε-
χώρησαν δι' αὐτῆς καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τῶν τειχῶν
διευθύνθησαν πρὸς τὴν πύλῃν τῆς Ἀδριανουπόλεως·
τούτους δὲ ἠκολούθησαν καὶ ἕτεροι, πηγνύοντες τὰς
ἀναβάθρας κατὰ τὰ διάφορα μέρη δι' ὧν διήρχοντο
οἱ πρῶτοι, ὥστε οὕτω κατέρωθον νὰ ἐπιπέσωσιν
ἐκ τῶν ὀπισθεν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος (α). Ἐν τῇ
ἑμαε διεδόθη ἐν τῇ πόλει ἡ εἰδήσις ὅτι οἱ Τούρκοι
εἰσῆλθον ἐντὸς αὐτῆς, καὶ πάντες ἐσπευσαν πρὸς τὸν
λιμένα ἵνα διασωθῶσιν ἐπὶ τῶν πλοίων. Οἱ φρουροὶ
τῶν πύλων ἀπέτρεπον τοὺς φεύγοντας, πιστεύοντες
εἰς τινὰ προφητείαν λέγουσαν ὅτι οἱ ἔχθροί ἐμελ-
λον μὲν νὰ εἰσχωρήσωσιν ἐν τῇ πόλει μέχρι τοῦ
φόρου Ταύρου, ἐκείθεν ὁμῶς ἤθελον ἀποδιωχθῇ μέ-
χρι Περσίας. ἵνα δὲ ἀναγκάσωσι τοὺς φεύγοντας
νὰ διαμείνωσιν, ἐκλείδωσαν τὰς πύλας καὶ ἐβρίβαν
τὰς κλεῖς ἐκ τῶν τειχῶν εἰς τὴν θάλασσαν (β).

Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ πάλιν ἀπεπειράθη ἵνα ἀνα-
χαίτῃ τοὺς εἰσελάσαντας ἐχθρούς, πλὴν ἀπολέ-
σας πᾶσαν ἐλπίδα ἔδραμε κεντήσας τὸν ἵππον
αὐτοῦ καὶ σῶρας τὴν σπάθην πρὸς τὴν πύλῃν τοῦ
Ἀγ. Ρωμανοῦ, θάνατον καὶ φθορὰν φέρων τοῖς
ἐναντίοις. Ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἐμάχετο ὡς ἀετὸς δὲν
Φραγκίσκος ὁ ἐκ Τωλῆτου, καὶ Θεόφιλος ὁ Πα-
λαιολόγος ὅστις ἀνακράζας α ὅλω θανεῖν μᾶλλον ἢ
ζῆν », ἐφόρμησεν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, διωκόμενος
αὐτοὺς καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ὁ Καντακουζηνὸς
ἐφρονέθη μαχόμενος πλῆσιν τοῦ αὐτοκράτορος,
Ἰωάννης δὲ ὁ Δαλματῆς εἰδείξεν ἀνδρίαν ἀξιοθαύ-
μαστον. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει πάντοτε πεισμα-
τώδης μεταξὺ τῆς πύλης τοῦ Ἀγ. Ρωμανοῦ καὶ
τῆς Χαρσίας. Τὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἐπομένης
πύλης ἐκτεινόμενα τείχη εἶχε κατακρημνίσαι τὸ
μέγα τηλεβόλον. Οἱ Ἕλληνες ἀπεπειράθησαν νὰ
εἰσέλθωσι διὰ τῆς Χαρσίας πύλης ἐκ τῶν προτει-
χισμάτων ἐντὸς τῶν ἐνδοτέρων τειχῶν, πλὴν οἱ
Τούρκοι ἐπέκριντο αὐτοῖς, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν νε-
κρῶν ἐν τῇ τάφρῳ μεταξὺ τῶν πυργῶν ἦν τοσοῦ-
τος· ὥστε κατέστη ἀδύνατος ἡ διάδος διὰ τῆς
πύλης. Τότε καὶ Ἕλληνας καὶ Τούρκοι ὤρμησαν
ἵνα εἰσέλθωσι διὰ τῶν ἐρειπειῶν τῶν τειχῶν παρὰ
τῇ πύλῃ, ὥστε ἡ πόλις ἐνεπλήσθη συγχρόνως ἐκ

(α) Φραντζ. σελ. 284, 285.

(β) Δούκας σελ. 285. 286.

(γ) Χαλκοκονδ. σελ. 454.

θρών και φίλων (α). Μάτην ο αυτοκράτωρ ήθελες να ήμποδίσῃ τὸν χείμαρρον τοῦτον, ὅστις ἐπὶ τέλους παρέσυρε καὶ αὐτόν· τότε δὲ ἐν τῇ ἀπεπι- σία αὐτοῦ εἶπεν· « Οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαθεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἐπ' ἐμοῦ; » Μόλις δὲ ἀπήγγειλε τοὺς λόγους τούτους καὶ Ἀλέκτος τις ἐ- τραυμάτισεν αὐτὸν κατὰ τὸ πρόσωπον· καὶ ἐφά- νευσε μὲν αὐτὸν ὁ αυτοκράτωρ, ἀλλ' ἕτερος δρα- μὼν ἐκ τῶν βρισθέντων ἐφάνευσε τὸν αυτοκράτορα, καὶ μὴ γνωρίζων ὅτι ἦτον ὁ αυτοκράτωρ ἀφῆκε τὸ πτώμα αὐτοῦ κείμενον σὺν τοῖς ἄλλοις ἐν τῷ Σαν- δυχαδάρ Γιοκισχού. Οὕτω κατελύθη ἡ Βυζαντινὴ αυτοκρατορία, ὑπὲρ τῆς ὁποίας μαχόμενος ἐφονεύθη ὁ τελευταῖος τῶν αυτοκρατόρων Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος τὸ 19 ἔτος τῆς ἡλικίας αἰῶν (β).

Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης οἱ Τούρκοι εἰσεχώρουν ἀ- κολουθῶν τῆς πόλεως διασκορπιζόμενοι καθ' ὅλα τὰ μέρη αὐτῆς, καὶ κατασφάζοντες πάντα τὸν προσ- τυχόντα ἀνευ διακρίσεως φύλου, ἡλικίας ἢ κατα- γωγῆς. Ἀφαιρέσαντες δὲ ἐκ τῶν δημοσίων οἰκοδο- μῶν τὰ αυτοκρατορικὰ ἐμβλήματα ἀνύψωσαν παν- ταχοῦ τὴν τουρκικὴν σημαίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ κα- θέκαστα τοιούτων ἀποτροπαίων πράξεων εἰσὶ τοῖς πᾶσι γνωστὰ ἐκ τῶν διηγήσεων περὶ τῆς τύχης τῶν ὑπὸ Τούρκων ἐκπορευομένων πόλεων, νομιζο- μεν ὅπως περιττὴν νὰ ἐπισημώσωμεν τὴν ἐξιστό- ρησιν ταύτην διὰ ποιητικῶν εἰκόνων. Ἀς ἐξακολου- θήσωμεν μᾶλλον τὴν διήγησιν τῆς ἀλώσεως καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς τύχης τῆς γενναίας φρουρᾶς τῆς πόλεως κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγγρόνων ἱστο- ρικῶν.

Ἀφοῦ κατεσφράγησεν ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως δύω ἑπὶ χιλιᾶδες ἀνδρῶν ἐκ τῆς φρουρᾶς, οἱ Τούρ- κοὶ ἐννοήσαντες τότε πρῶτον ὅτι αὐτὴ ἦν ὀλιγά- ριμος καὶ ἀσθενής, ἀνέστειλαν τὴν αἵματοχυσίαν (γ).

Οὐδεμία ἀπαγόρευσις κατέσχυσεν ἵνα περιστελῇ τὴν ἀκάλυπτον ὁρμὴν καὶ ἀπλησίαν τῶν Τούρκων πρὸς ἐξανδραποδισμόν καὶ λεηλασίαν· ὁ μόνος αὐτῶν λογισμὸς ἦν τὸ ποιῆσαι ὅσον ὀν τε πλείονας αἰ- χμαλώτους (δ).

Οἱ ἐν τῷ στόλῳ ἰδόντες τὰς τουρκικὰς σημαίας κυματιζούσας ἐπὶ τινων οἰκιῶν ἀπέβησαν, καὶ κα- ταβέντες τὰ ὅπλα πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἵνα ἀφθονω- τέραν λείαν μεθ' ἐκείνων κομίσωσιν, εἰσεχώρησαν ἐν τῇ πόλει. Οἱ Τούρκοι εἰσερχόμενοι ἐντὸς τῶν οἰ-

(α) Δούκ. σελ. 288.

(β) Δούκ. σελ. 287.

(γ) Τοῦτο ἀποδεικνύει ἐναργῶς, ὅτι οὐδεὶς εὗρίσκειτο ἐν τῇ πό- λει προδότης, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἰσχυρὸς Βίης δὲν κατώρθωσε νὰ πληρωθῇ περὶ τοῦ ἀ. 1803 τῆς φρουρᾶς. Οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ οὐδὲν περὶ προδότου τινος ποιοῦνται λόγον· ὅμως καὶ ἐν ἐλευθέρῳ τοῦτοῦ, ἡδύον εἶσθαι μᾶλλον ἄλλοι συγγράμματα· ἢ οἱ νεώτεροι κριτικοὶ οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν παρεγνώρισαν τὴν γενναίαν χαρακτῆρα τοῦ Ἰωάννου Ἰουστινιανού, Λουκᾶ Νοταρᾶ καὶ Γεωργίου Σχολαρίου, χαρακτῆρα τὸν ὅπου οἱ ἄνδρες οὗτοι καὶ τοὶ ὑποπεσόντες εἰς σφάλματα, διεφύλαξαν ἕκτος πάντες ἀνι- ραιον καὶ οὐδέποτε παρεστέρησαν εἰς προδοσίαν.

(δ) Δούκ. σελ. 287.

κίων, ἐπήγνυνον ἐπ' αὐτῶν σημαίαν τινα, ἐξασφαλίζοντες οὕτω τὴν λαίαν ἐναντίον πάσης νέας ἐπιδρο- μῆς (α). Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰσῆλθον ἐν τῇ Μονῇ τῆς χώρας (τὸ νῦν Καριε Τζαμι) ἐνθα εὗρίσκειτο ἡ εἰ- κὼν τῆς Θεοτόκου τῆς ὁδηγητρίας. Ταύτην οἱ Γε- νίτσαροι διείλυν εἰς τέσσαρα τμήματα, καὶ κλήρον βαλόντες ἔλαβον ἕκαστος τὸ ἴδιον μερίδιον (β).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅστις εὗρίσκειτο ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ ἐν τῷ λιμένι ἵνα λαθῇ ἐκ τῆς πληγῆς, μαθὼν πρὸς τῶν φευγόντων τὴν ἄλυσιν τῆς πόλεως, ἀ- πέλευεν εἰς Χίον, ὅπου ἀπέθανεν ὑπὸ τῆς λύ- πης (γ).

Οἱ δὲ ἐκ Κρήτης ναῦται, οἵτινες ἐτάχθησαν παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν πύρ- γων τοῦ Βασιλείου Ἀέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξίου, ἠρνή- θησαν νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Σουλτάνος, πολλὰκις ἀ- ποδεικνύων ὅτι ἐτίμα τὴν ἀνδρείαν καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ν' ἀπέλθωσι μετὰ τοῦ πλοίου, τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἀποσκευῶν, ὅπερ μόλις ἐπέσθησαν νὰ παραδεχθῶσιν (δ). Οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος, Ἀντώνιος καὶ Τρωῖλος Βροχιάδα, οἵτινες ἐμάχοντο ἔτι παρὰ τῇ πόλιν τῆς Ἀδριανουπόλεως κατὰ τῶν Τούρκων, ἰδόντες ἑαυτοὺς περικυκλωθέν- τας πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, κατέπαυσαν τὸν ἀγῶνα ἵνα φροντίσωσιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. « ὦ φρίξον ἦλιε! εἶπεν ὁ Παῦλος, ὦ στέναξον γῆ! ἐάλω ἡ πόλις, ἡμᾶς δὲ τοῦ πολεμεῖν παρήλθεν ἡ ὥρα, ἀλλ' ἱπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν εἰ δυνατόν φροντίσωμεν. » Καὶ διελθόντες διὰ τῶν πολε- μίων μόλις κατόρθωσαν νὰ καταφύγωσιν εἰς Γα- λατᾶν (ε). Ὁ δὲ Καρδινάλιος Ἰσιδωρος μεταμφιεσθεὶς ἐπωλήθη ὡς αἰχμαλώτους ἐν Γαλατᾶ, ὅθεν ἐδραπέ- τευσε μετὰ ταῦτα (ς).

Τὸν ἱστοριογράφον Φραντζῆν μεθ' ὅλης τῆς οἰκο- γενείας αὐτοῦ αἰχμαλωτισθέντα, ἠγόρασαν ὁ ἀρχι- ποκόμος τοῦ Σουλτάνου· αἱ θυγατέρες αὐτοῦ, ὡραίαι οὕσαι, ἀπῆχθησαν εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ ἡγεμό- νος, αὐτὸς δὲ καὶ ἡ σύζυγος φευγόντες μετὰ ταῦτα διεσπείρωθησαν ἐν Πελοποννήσῳ (ζ).

Ὁ λιμενάρχης Ἀλῶς Διέδος ἐπορεύθη πρὸς τὸν ἐν Γαλατᾶ Ποδέσταν ἵνα συσχεθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου δι' οὗ ἡδύναντο νὰ διασώσωσιν ἐκ τῶν ἐχθρῶν τὰ πλοῖα. Καὶ ὑπε- σχέθη μὲν οὗτος ὅτι ἀμέσως ἔλξει πέμψει πρεσβευ- τὴν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σουλτάνου, παρέβη ὅμως τὴν ὑπόσχεσιν. Ὁ Διέδος καὶ οἱ συνοδούμενοι αὐτὸν Βαρβολομαῖος Φιουριὴν πλοίαρχος, καὶ Νικό- λαος Βάρβαρος ὁ συντάκτης τοῦ ἡμερολογίου, εἰρί- σκοντο ἔτι ἐν Γαλατᾶ, ὅτε παρατηρήσαντες ὅτι τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα ἐξήτουν εὐκαιρίαν ἵνα διαφύγω-

(α) Ν. Βάρβαρ. σελ. 56, 57.

(β) Δούκ. σελ. 288.

(γ) Δούκ. σελ. 295, 296. — Σχολ. Βουλιαλάδ. εἰς Δούκ. σελ. 620.

(δ) Φραντζ. σελ. 287.

(ε) Φραντζ. σελ. 288.

(ς) Καλοκοινδ. σελ. 455.

(ζ) Φραντζ. σελ. 309.

εἰν ἔσπευσαν εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐπέβησαν εἰς αὐτὰ· διαπρίσαντες δὲ τὴν ἄλυσιν ἔπλευσαν εἰς Βεσιχτάς, ὅπου διέμεινον μέχρι μεσημβρίας. Ἐπει- δὴ δὲ οὐδεὶς παρεκλούθησεν αὐτοὺς, πνέοντος βο- ρεῖου ἀνέμου ἀπέπλευσαν ἐκεῖθεν, καὶ διαβάντες ἐγγὺς τοῦ τουρκικοῦ στόλου, οὐτινος τὰ πληρώματα ἠσχολοῦντο εἰς λεηλασίαν τῆς πόλεως, διεσώθησαν. Ἐν συνόλῳ δὲ διέφυγον τὰ ἐξῆς πλοῖα· ἡ τριήρης τοῦ Ἀλῶς Διέδου, ἡ τοῦ Ἰερωνύμου Μορεζίνη, ἡ τοῦ Δολφίν Δολφίν ἐκ Τραπεζοῦντος, ἥτις μόλις καὶ μετὰ κόπου ἡδύναντο νὰ κινηθῇ, διότι 160 ἄνδρες ἐκ τοῦ πληρώματος εἶχον φονευεῖ κατὰ τὰς διαφόρους συμπλοκάς τοῦ Γαβριὴλ Τρεβιζάν, ὅστις ἀπελείφθη αἰχμαλώτος, ἡ ἐκ Κρήτης τοῦ ἱππότης Ζαχαρίου Γιοῖνη, ἥτις ὅμως κατεσχέθη μετέπειτα ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ τρεῖς ἄλλαι τριήρεις ἐκ Κρήτης, ἡ τοῦ Ἰωάννου Βενιέρη, Ἀντωνίου Φιλαμάτη, καὶ ἀγνώστου τινος. Ἐν δὲ τῷ λιμένι ἔμεινον 15 πλοῖα, 5 αὐτο- κρατορικά, 1 ἐξ Ἀγκῶνος, 9 ἐκ Γενούης, ἅτινα ἀο- πλα ὄντα κατέλαβον οἱ Τούρκοι· ἄλλα καὶ ἕτερα ἐπὶ τὰς τῶν Γενουησιῶν πλοίων, ἅτινα ἦσαν προσ- ωρισμένα πληρώσει τῆς ἀλώσεως, καὶ τὸ τοῦ Γε- νουησιῶτος Γεωργίου Δόρια, ὅπερ εὗρίσκειτο ὑπὸ τὰ τεῖχη τοῦ Γαλατᾶ, διέφυγον περὶ τὴν ἐσπέραν (α).

Ἐκ δὲ τῶν ἱνέων ἐμπόρων ὅσοι συνέδραμον εἰς ὑ- περάσπισιν τῆς πόλεως καὶ μὴ φονευθέντες ὅτε κατὰ πρῶτον εἰσεχώρησαν οἱ ἐχθροὶ ἐντὸς αὐτῆς, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ φύγωσιν, ἐκρόβησαν ἐντὸς τῶν ὑπογείων, ὅπου ἀνέβησαν αὐτοὺς οἱ Τούρκοι καὶ ἐπώ- λησαν ὡς αἰχμαλώτους (β). Ὁ Ὁρχάνης ἐνδυνεὶς τὰ ἱμάτια μοναχοῦ ἐπήδησεν ἐκ τῆς θυρίδος τοῦ πύρ- γου αὐτοῦ εἰς τὸν αἰγιαλόν· Ἕλληνας δὲ τινες καὶ τὴν πλοίαρχος τούρκος συνέλαβον αὐτόν. Εἰς δὲ ἐκ τῶν Ἑλλήνων τούτων ἐξηγόρασε τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν προδοῦς τὸν Ὁρχάνην, οὗτινος τὴν κεφαλὴν ἀ- πέτεμεν ἀμέσως ὁ πλοίαρχος (γ). Αἰχμαλωτισθη- σαν δὲ καὶ οἱ Ἰερωνύμος Μηνότος, καὶ ὁ Πέτρος Ἰ- ουλιανὸς, ὁ μὲν προξένος τῆς ἱνέας, ὁ δὲ τῆς Ἰσπα- νίας. Τέλος ὁ Λουκάς Νοταρᾶς ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ πάντων, ἐπορεύθη πρὸς τὸν πύργον ἐν ᾧ κα- τήκουν ἡ ἀσθενὴς αὐτοῦ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα, ἐν- ταῦθα δὲ συνελήφθη μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ταῦτο μαθὼν ὁ Σουλτάνος προσέτα- ξεν ἵνα φυλάττωσιν ἐντὸς τῆς κατοικίας αὐτοῦ (δ).

(α) Ν. Βάρβαρ. σελ. 58, 59.

(β) Ν. Βάρβαρ. σελ. 58.

(γ) Δούκ. σελ. 301. Καλοκοινδ. σελ. 455.

(δ) Δούκας σελ. 28. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἱστορεῖ δια- φῶρως τὰ περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Λουκᾶ Νοταρᾶ λέγων ἐν σελ. 301 ὅτι ὁ Νοταρᾶς ἐπορεύθη εἰς τὸν πύργον ἐν ᾧ ἐτάχθη ὁ Ὁρχάνης. Νομίζω ἔντελως περιττὴν τὴν διασφάμισιν τῆς μικρᾶς τούτης ἀντιφάσεως, ἥτις ἐξηγίται ἐν τῇ ὑποδίσῃ ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ μεγάλου Δούκας κατέκει ἐν τῷ αὐτῷ πύργῳ, ὅ- τις ἰδὼν τὸν Ὁρχάνην καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν. Τοῦτο ἔχον ὅπ' ἑφ' ἑαυτὸν ἄλλοχό τῆς συγγραφῆς ταύτης ὅτι ὁ Ὁρχάνης ἐτά- χθη ἐγγὺς τοῦ Σεραφίου, ὅπου καὶ ἀνέβησαν τὴν οἰκίαν τοῦ μεγάλου Δούκας. Ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Προποντίδα ταχῶν τῆς πόλεως παρὰ τὴν Βουκολίοντα, μετὰ τῶν πλοίων Τζατλὰδ καὶ καὶ Ἀχὺρ Κα- ποῦ, κατέβησαν ἐπὶ τῆς τουρκικῆς οἰκίας οὕτως· ἡ ἐπιγραφή·

Ὁ Βάρβαρος λέγει ὅτι τῶν μὲν αἰχμαλώτων ὁ ἀ- ριθμὸς συνεποσύντο εἰς 60,000, τὰ δὲ λάφυρα ἦ- σαν ἀξίας 300,000 δουράτων· δι' οἱ Τούρκοι ἔτη- πολλά μετὰ ταῦτα συνεβίβουν ὁμιλοῦντες περὶ τι- νος πλοῦσιον νὰ λέγωσι παροιμιώδως πως, ὅτι συμ- μετέσχε καὶ αὐτὸς τῆς λεηλασίας τῆς πόλεως.

Μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ ἐκ- τὸς αὐτῆς συμβεβηκότων περαιούντες τὴν τρυφικὴν ταύτην διήγησιν, ἐπισυνάπτουμεν ὀλίγα τινα περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀ.γ. Σοφίᾳ διαπραχθέντων στυγερῶν ἀ- νοσιουργημάτων, ἵνα ὡς ἐν κατόπτρῳ καταδείξω- μεν τὴν φρικτὴν εἰκόνα τῆς κτηνώδους τῶν Τούρ- κων καταστάσεως, ἀπαισίας προσιωχόμενης τὴν νίκην τοῦ ἰσλαμισμοῦ ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἰππὲρ- χε προφητεία τις λέγουσα ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελλαν νὰ εἰσχωρήσωσιν ἐν τῇ πόλει μέχρι τοῦ κίονος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· τότε δὲ ἄγγελος ἐξ οὐρα- νοῦ καταβὰς καὶ φέρον ῥομφαίαν προαδῶσαι αὐτὴν ἀνώνυμῳ ἀνδρὶ παρὰ τὸν κίονα Ἰσταμίνην ἵνα κα- ταδιώξῃ τοὺς Τούρκους μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Παρ- σίας. Εἰς ταύτην πιστεύοντες οἱ κάτοικοι τῆς Κων- σταντινουπόλεως ἐδράμον περὶ τὴν 6 ὥραν τῆς πρωῆς εἰς τὴν Ἀ.γ. Σοφίαν, ὥστε ἐν βραχεὶ ἐπλήθησθαι ὁ ναὸς ὑπὸ ἀναριθμήτου ὄχλου. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας ἐπερίμενον τρέμοντες καὶ προσ- ευχόμενοι τὸ ἀποδοσόμενον. Οἱ Τούρκοι προσέβη- σαν ἐντὸς ὀλίγου μέχρι τοῦ ναοῦ τούτου, συνέτρι- ψαν τὰς πύλας διὰ παλέων, καὶ ἀμαχητὶ ἀπά- γαγον αὐτοὺς ὡς πρόβατα αἰχμαλώτους συνδέσαν- τες ἀνὰ δύο, τοὺς μὲν ἄνδρας διὰ σχοινίων, τὰς δὲ γυναῖκας διὰ τῶν ἰδίων ζωστήρων ἀνευ διακρίσεως ἡλικίας ἢ τάξεως κοινωνικῆς· ἔπραξαν δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ναφ τὰ φρικωδέστερα ἀθεμιτογνήματα, καὶ ἠρμήωσαν αὐτὸν ἐντελῶς, συντρίψαντες τὰ τι- μια καὶ ἱερὰ σκεύη, καὶ τὰς λυχνίας, καὶ τοὺς σταυ- ροὺς, καὶ τὰς εἰκόνας, καὶ ἀφαρπάσαντες τὰ καλὸνί- ματα τῆς ἀγίας τραπέζης, δὴν ἄλλα μὲν καταστρώ- σαντες ἐκάθηντο ἐπ' αὐτῶν εὐαχούμενοι καὶ ἀσεβ- γαίνοντες, ἄλλα δὲ ἀπεκόμίζον ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπικαλύμματα τῶν ἵππων αὐτῶν (α). Ἡ Κων- σταντινουπόλις ἐμπέσους εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν ἐκλήθη Ἰσταμπούλ, καὶ πρωτεύουσα ἀνεδείχθη τῆς Ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας.

(ῥ. Ἐπεται συνέχεια.)

ΛΟΥΚ. (Τὸ ἑλλειπὸν καλύπτεται ὑπὸ ζυλίου πήματος).

ΝΟΤΑΡΑΣ

ΔΙΕΡΜΗΝΕΤΟΥ. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν ὅτι μόνον τὴν θέσιν τῆς οἰκίας τοῦ πολιτικοῦ τούτου ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὑπερέτασε ποτὲ ὡς διερχομένης. Ταύτην μέχρι ταῦδε ἀνεκδοτὸν ἀνέβη ὁ ἐμὸς ὑπὲρ τῆς Γεωργίας Φιλιππίδης ἐξ Ἀν- δρου, ὅστις πολλὰς παρήγαγε μοι ἀξιωματικὰς ὑπηρεσίας διὰ τῆς ἐπιδεικνύμενης αὐτοῦ καὶ τοῦ ζήλου πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν μη- μείων τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς. Πολλὰκις αὐτὸς ἀπὸ μεταῶρου ὕψους μοι διηγήσασθαι ἐπιγραφὰς ἀπαραίτους μοι.

(α) Δούκας σελ. 289—293. — Φραντζ. σελ. 290. Καλοκοινδ. σελ. 455.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—000—

Βιβλιοθήκη τῶν παιδων. — Ταξείδια τοῦ Γούλιβερ ἢ τὰ περι-
γυίματα τῶν συμμάχων αὐτοῦ, μετὰ εἰκονογραφίαν. Ἐν Ἀ-
θῆναις, 1880.

Ἐντὶ πάσης ἄλλης κρίσεως δημοσιεύομεν τὴν
πρόλογον τοῦ βιβλίου τούτου.

« Πολλὰ γράφονται καὶ ἐκδίδονται εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα, ἀλλ' ὅλγα, ὀλίγιστα, ἀποτελοῦνται εἰς τὴν
νεανίαν ἡλικίαν καὶ ὁμῶς αὐτὴ πρὸ πάντων ἔχει
ἀνάγκη βοηθείας, οὐ μόνον διότι στερεῖται εἰς
ἐν τῆς ἱκανότητος ἢ ἀναγνώσεως τὴν ἀρχαίαν
ἢ καὶ ξένην γλῶσσον καὶ γὰρ πορίζεται, ὅτι κα-
λὸν δὲν ἐρῶνται εἰς τὴν καθομιλουμένην, ἀλλὰ
καὶ διότι (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότερον), ἵνα
αἰσθῆται τὸν ἑαυτῶν τῆς ἀναγνώσεως, πρέ-
πει γὰρ ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν βιβλία τὰ ὅποια γὰρ
ἐρεθίσωσι τὴν περιέργειαν, χωρὶς γὰρ σκοτίσῃ
τὸν νοῦν ἢ γὰρ βλάπτωσι τὰ ἦθη, καὶ γὰρ καθι-
στάνωσιν αὐτὴν συντονωτέρα. Τότε, ἀλλὰ μόνον
τότε, ἔχομεν τὴν βεβαιότητα ὅτι ὁ νέος μα-
θητὴς θέλει ἑστῆ οἰκοδομῆ, καὶ προθύμως, καὶ καί-
λιν οὕτως εἰπεῖν γὰρ ἀναγνώσει, ἐνθ' ἁλλοῖον
ὄντος τοῦ βιβλίου ἀποτροπιάζεται, καὶ μισεῖ, ὡς
συνεχῶς βλέπομεν, τὰ γράμματα, καὶ δυσανα-
σχετεῖ, ἢ καὶ ἀρῶσται ἐντοτε βιαζόμενος.

Ἰδὼν διὰ τί εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν,
τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν, ἀετῶς δημο-
σιεύονται χάριν τῶν παιδων βιβλία περιέχοντα
ἱστορίας, διηγήσεις, περιγραφὰς τερπνὰς, τὰς ὁ-
ποίας μάλιστα, ἵνα ἐξεγείρωσιν ἐν μᾶλλον τὸν
πόθον πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν, ἀποδεικνύουσι τερ-
πνότερας παραθέτοντες καὶ εἰκονογραφίας. Καὶ
παρατηρήσειν ὅτι αἱ εἰκόνες δὲν βλέπουνται ἀπλῶς
τὴν ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ καταληπτοτέρως καθιστά-
νουν τὴν διήγησιν, ἐρμηνεύουσαι διὰ ψηλαστικῆς
περιγραφῆς τὴν ὑπόθεσιν. Ἡ τοιαύτη εἰκονικὴ
παράστασις οὐ μόνον πρὸς τοὺς παῖδας ἀλλὰ καὶ
πρὸς τοὺς ἄνδρας καὶ πρὸς τοὺς ἐν ἀνωτέρῳ ἡ-
λικίᾳ ἔχοντας εἶναι πολλὰκις ἀγαθαῖα διότι
ὁ νέος ὅλως δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἱκανότητα περὶ
τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι. Ἐγὼ, φέρ' εἰπεῖν, εἶναι ἀ-
δύνατον γὰρ ἐννοῆσαι δεινῶς ἀρχιτεκτονικὸν τι
σχέδιον, ὅσον οὐκ ὡς καὶ εὐκρινῶς ἐξηγηθῇ, ἐὰν
δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ διάγραμμα αὐτοῦ.

Ἡ δὲ τούτου ἀπὸ τῶν βιβλίων αὐτῶν, τῶν
περιεχόντων, ὡς εἶπον, διηγήσεις, ἱστορίας καὶ
περιγραφὰς, καὶ δι' εἰκόνων συνοδευόμεναι, δὲν
ἀφελόσθαι μόνον οἱ μαθηταί, ἀλλὰ πολλὰκις
καὶ ἐκεῖνοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, οἵτινες ἢ ζῶν-
τες μακρὰν σχολείων, ἢ μὴ ἔχοντες πόρρον ἵνα
γοιτῆσωσιν εἰς αὐτὰ, ἐντυγχάνουσι τοιούτων ἢ
ἐκδόσεων, ἢ παρακειμένην εἰκόν, ἢ ἐξωτερικὴν κομ-
ψότης καὶ τὸ σχῆμα αὐτὸ τοῦ βιβλίου, παρατι-
τοῦσιν εἰς ἀνάγνωσιν διδ, ἢ ἀπὸ τῶν σχολείων,

τῶν γυμνασίων καὶ τῶν πανεπιστημίων ὡφέλεια
δὲν εἶναι τόσον κοινὴ ὅσον ἢ ἀπὸ τοῦ τύπου. Ὁ
τύπος δὲν προκαλεῖ πρὸς αὐτὸν ὡς τὰ ἐκπαιδευ-
τήρια, ἀλλ' ὡς ἄλλος ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ ἐπι-
σκέπτεται καὶ τὰς καλῶς αὐτὰς, καὶ κρούει τὰς
θύρας, καὶ εἰσέρχεται κομίζων δωρεὰν τροφὴν
ψυχῆς καὶ καρδίας, παιδείαν, λόγον, καὶ πολιτι-
σμόν, καὶ γνῶσιν τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν θρη-
σκείαν καὶ τὴν πατρίδα.

Ἰδὼν διὰ τί ἐξέδωκα πρὸ δύο ἐτῶν τὸν βίον
τοῦ Ὁυάσιγκτῶρος σύγγραμμον καὶ μετὰ εἰ-
κόνων, καὶ ἰδὼν διὰ τί ἐκδίδο ἡμέτερον τὴν βι-
βλιοθήκην ταύτην τῶν παιδων, οὐκ αὐτὸν
τι ἐπινοῶν, ἀλλὰ μιμούμενος τοὺς ταλειοποιή-
σαντας τὰ τῆς παιδείας, καὶ ἀπὸ τῶν πόρων αὐ-
τῶν ἐρανιζόμενος τὰ χρήσιμα.

Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην τῶν παιδων
θέλουσι συγκροτήσει πολλὰ τομίδια, ὅπως ἀνυ-
άρτητα πρὸς ἁλλήλα, ἵνα προμηθεύεται ἕκαστος
ὅποιον ἐπιθυμεῖ, καὶ ἐστολισμένα μετὰ εἰκόνων.
Ὅλα δὲ θέλουσι περιέχει ὑποθέσεις τερπνὰς καὶ
ἠθικὰς, προδόντες δὲ τοῦ ἔργου καὶ διδακτικὰς τῶν
στοιχειωδωτέρων ἐπιστημονικῶν ἢ τεχνικῶν γνώ-
σεων, ἅλλ' εὐστόχως συνταλόμεναι εἰς τὴν ἐκί-
τευξιν τοῦ σκοποῦ μου, τὴν ἐξέγερσιν, λόγον, τοῦ
ἔρωτος πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἀρχομαι δὲ ἀπὸ
τῶν κυριωτέρων συμβάντων τοῦ περιωρῶμου Γέ-
λιβερ.

Ὁ Γέλιβερ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἀγγλιστὶ
περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατοστῆς
εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ μετεργάσθη, πολλὰκις ἀνατυπωθεῖς,
εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς γλῶσσας τῆς Εὐρώπης. Ὁ
συγγραφεὺς Isaac Swift, κατ' ἐξοχὴν ἔχων
τὸ εἶδος ἐκείνο τῆς ἀστεϊότητος τὸ ὅποιον οἱ Ἀγ-
γλοι ὀνομάζουσι humour, ἔγραψε τὴν ἀλλήγο-
ρίαν αὐτὴν αἰνιττόμενος πρόσωπα καὶ περιστά-
σεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀλλὰ τοιαύτη ἢ χάρις
τῆς ἐκθέσεως καὶ τὸ ἀπεικὸν ὅλως μεθ' οὗ ἐπι-
σπεύρει ἀδιακρίτως αὐτὴν, ὥστε οὐδέποτε ἔκλιναν
καθ' ἑλὴν τὴν Εὐρώπην ἀναγνώσκοντες τὸ σύγ-
γραμμα.

Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι διεξοδικόν ἐπειδὴ ὁμῶς
εἰς τὸν σκοπὸν μου δὲν συντίθειν ὁλοκλήρου αὐ-
τοῦ ἡμετέρας, ἀπὴρθεῖσα τὰ κυριώτερα τῶν
συμβεβηκότων, καὶ ταῦτα δημοσιεύω ἡμέτερον.
Ἰσως τις μ' ἐπιτιμήσῃ ὅτι εἰς ἐλάττωτα κατανα-
λίσκομαι ἀλλὰ δὲν πταίω ἐγὼ, πταίει ὁ ἥλιος
τῶν, οὐ τινοὺς τὸ ἐξῆς παράγγελμα ὡς ἁλλή-
γορικῶς ἐντολὴν ἐλάτρευσα ἀνέκαθεν « Γυ-
ναῖκων δὲ τῶν ἡμετέρων καὶ παιδων ἐπιμελοῦ-
μενοι, καὶ τρέφοντες, καὶ ἐνταῦθα τὸν νοῦν
τρέποντες, τῆς τε τῆς μάστιγος ἂν εἴναι ἐν
λήθῃ καὶ ὥστε καλλίον καὶ ὀρθότερον καὶ ἡμῖν
προσφιλέστερον ».

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.